

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBES GUNLUK TARAFSIZ SIYASET İKTISAT KULTUR DERGISI

1 Mart 1957 — 60 Kuruş — Cilt VI.

Sayı : 71

Tel : 27531 — Posta Kutusu 131 — Ankara

İÇİNDEKİLER

BÜTÇEDEN SONRA	1
ONBES GÜNÜN NOTLARI :	
Hâkim Teminatı ve Mahkeme İstiklâli; Bütçe Tartışmalarının Radyoda Yayınlan- ması; Muhalefetin Bütçe Tenkitleri; Hükû- metin Cevapları; Bütçe Denk mi, Değil mi? İktisadî Gelişme, Plân ve İstikrar; Dış Ticarete Dair Bir nokta; Forum Okuyanlar Kulübü; Hazine Hissesinin Muhtemel Te- sirleri; Tatil Edilen İşçi Semineri; İtalyan Sosyalistlerinin Birleşmesi;	3—8
Basın ve Üniversiteden Sonra Sıra Kurum- larda Derneklerde .. Dr. Muammer AKSOY	8
İNCELEMELER :	
İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstik- lâli II. Dr. Münci KAPANİ	10
İktisadî Gelişmede Devletin Rolü	
Prof. Dr. H. C. Richard	12
AYIN HUKUKİ HABERLERİ	14

OKURLARIN FORUMU :

Forum Okuyanların Tanışması (**M. Dev-
rim**); Höşgörü (**Ö. Sakıp**); Politikada Ahlâk
(**S. Katırcıoğlu**); Kalkınmanın Temel Şartı
(**N. Yardımcı**); Yarı Aydınlar (**A. Özay-
dın**); Gençliğin Tahsil İmkânları (**Y. Can**);
Öğretmenlik ve Öğretmenliğe Dair (**I. K.
Serçe**); Yuhalama Özgürlüğü (**E. Ayhan**);
Müzik Münekkidine I — II. (**İ. Dolunay —
M. K. Akoğlu**); Bedi Sevin'in Nutu 15—20

KÜRTÜR VE SANAT :

Fikirler Tarihi Nedir? Bir Kitap Hakkında.
Şerif MARDİN 20

Edebiyat : Bir - Seçmeler - Kitabı; Çamlıca-
daki Eniştemiz ... **Turgut UYAR** 21

Birinci Ali ... **M. Menemencioğlu** 22

Müzik : Bülent Arel'e Övgü; Yugoslav Car-
men; Yuhacılar **Bedi SEVİN** 23

Resim : Kayıhan **G. A.** 24

BÜTÇEDEN SONRA

Bütçe görüşmelerinden, memleke-
tin uzun ve kısa vadeli malî, iktisadî
proplemlerinin millet huzurunda açık
bir şekilde tartışılması ve bazı neti-
celerinin meydana çıkmasına hizmet
etmesi beklenir. Memleketin uzun
vadeli iktisadî meselelerini, iktisadî
gelişmenin aldığı seyir, memleket
ekonomisinin bünyesinde meydana
gelen fizikî değişmeler gibi, tesir ve
istikametleri muhtelif yıllara taşan
gelişmeler teşkil eder. Kısa vadeli
meseleler de, bir veya iki yıl gibi kısa
devreler içinde, millî arz ve talebin

hacimlerindeki değişmeler ve bu de-
ğişmelerin, fiat seviyesi, dış ticaret
muvazenesi, devlet bütçesi v.s. gibi
noktalarda meydana getirdiği tesir-
lerden doğar.

Bütçe görüşmelerinde hem kısa
hem de uzun vadeli meseleler üzerin-
de durulması, ekonominin gidişinin
genel olarak zaman zaman gözden ge-
çirilmesi bakımından bir zarurettir.
Nitekim gerek hükümetin görüşünü
ifade eden bütçe lâyihaları ve gerek-
çesinde, resmî sözcülerin nutukların-
da, gerekse muhalefet sözcülerinin ten-

kit, yorum ve müşahedelerinde bu
meseleler üzerinde daima durulagel-
miştir.

Fakat, bütçenin parlamentoda
kontrol ve tedkikini tanzim eden
mevzuat ve usullerimizdeki yetersiz-
lik, diğer taraftan kısa ve uzun vadeli
meselelerimizi tenkid ve tefsir eder-
ken takip edilen metoddaki noksan-
lar, bu yılda bütçe tartışmalarından
verimli bir neticeye ulaşma imkân-
larını azaltmıştır.

Forumda şimdiye kadar muhte-
lif inceleme ve notlar da belirttiğimiz

gibi hükümetin bütçe meselerini, propoganda ve gösteriş vesilesi telâkki eden takdim tarzı, tartışmalardan beklenen verimi düşüren en mühim âmî olmaktadır. Bütçe lâyhalarının, propoganda ifadeleriyle dolu partizan edası, sözcülerin bunları harfiyen tekrarlayan beyanları, iktisadî hayatı düzenliyecek, geliştirecek bir faaliyet plânı olan bütçe vesikaları üzerinde, soğukkanlı, objektif bir tedkik ve tahlili zorlaştırmaktadır.

Hele, ihtisasa ve arzuya fazla bakılmıyarak, seçilen bir bütçe encüminde, lâyihanın uzun müddet kalışı, buna mukabil, asıl murakabe organı olan Mecliste, bütçenin tartışılmasına ancak bir hafta gibi nominal bir müddetin ayrılması, verimli muzakere imkânını büsbütün ortadan kaldırmaktadır. Muhalefet sözcülerinin konuşmalarını, artık ciddi bir tenkid için imkânsız hale koyacak zaman tahditleri ile sınırlamak, Meclis murakabesini filan ortadan kaldırmaya bedel bir adım telâkki edilmelidir.

Bunun dışında, mevcut imkânlar içinde kalarak bütçe tenkidleri ve tahlilleri yapanların takip ettikleri metodlar da tartışmanın verimine tesir eden noktalardan biri sayılmalıdır. 1 Ocak tarih 67 sayılı Forum da, bilhassa muhalefetin, bütçeyi tenkid metodlarında bazı değişiklikler yapması zaruretine işaret etmiş ve bu tavsiyemizin genel hatlarını izaha çalışmıştı. Fakat, muhalefet iyi hazırlığına, ciddi tedkik ve araştırmalarına rağmen, hükümetin umumî iktisadî politikasının en can alıcı noktalarını, meclise ve memlekete açık, müsbet ve kat'i deliller ve mülâhazaarla ortaya sererken bir çok açık noktalar da bırakmıştır. Bütün tartışmalar hakkında umumî bir kanaat edinmek isteyen herhangi bir vatandaş, tartışılan konuların özü, hükümetin kusurlarının esas itibariyle nelerden ibaret olduğu, çekilen sıkıntıların menşei ve çareleri hakkında, daha evveline nisbetle bu tartışmalardan beklediği berraklığı temin edememiştir. Hükümet sözcülerinin, bilhassa ellerindeki imkânlardan faydalanarak, muhalefetin fikirleri, delileri ve teklifleri içinde, müphem, vuzuhsuz veya talî noktalar olduğu için kâfi derecede dokümante olmıyan sahalara tartış-

mayı kaydırarak, zihinleri karıştırma usullerine baş vurduğu müşahede edilmiştir.

Halbuki muhalefet sözcülerinin, herşeyden evvel iktisadî politikanın ana hedefleri ve istikametleri üzerinde, modern iktisadî tahlil tekniğinden faydalanarak, tartışmayı daha yüksek bir fikrî plâna çekmeleri mümkündür. Meselâ, çimento, şeker sanayii ve barajlar konusunda, inşaat gecikmeleri maliyet artışları, kapasite düşmeleri gibi, icraya taallük eden ve icra makamında bulunan hükümetin inhisarında olan bazı maddî vakıa, bilgi ve vesikaları tartışma konusu yapacak yerde, son yılların yatırım politikasının, umumî ve felsefi bir tahlilini yapmaları daha verimli olurdu. Tartışmalar milli gelirden sermaye teşekkülüne ayrılan nisbetin son yıllardaki gelişmeleri, sermaye teşekkülü ve yatırımların bünyevî değişiklikleri, bunlara ayrılan kaynakların tahsis tarzı, finansman yolları, sanayileşmemizin aksayan kısımları v.s. gibi iktisat politikasının ana meseleleri üzerine nakledilebilirdi. Bu suretlede icraya taallük eden, dokümantasyonu zor teferruat noktalarında hükümetle karşılaşmaya lüzum kalmazdı. İktisat politikamızın ana davalarında memleketimizde, meslek mensuplarının ve müesseselerin kâfi hazırlığı bulunduğu söylenemez. Fakat bu konular üzerinde tam bir karanlık içinde bulunduğumuz da iddia edilemez. Bu konuları aydınlatacak bazı ciddi raporlar, tedkik ve araştırmalar, istatistik mutaları mevcuttur. Bunlar yoksa bile muhalefet partilerimizin bunlar hakkında ciddi araştırma ve tedkik yapacak bir çalışma tarzına koyulmaları şarttır. Hükümet icra mes'uliyeti omzunda olduğu halde, bu çeşit bir çalışma usulü takip etmemiş olsa bile, muhalefet partileri için bu bir mazeret teşkil edemez.

Bugünkü bilgimiz muvacehesinde, 1953 den sonra yatırımlarımızda bazı yeni muhteva değişiklikleri göze çarpmaktadır. Bu bünye değişiklikleri hükümetin kastî olarak giriştiği bazı teşebbüslerle, 4 yıldır devam eden enflasyonun iktisadî bünyemizde meydana getirdiği saptırıcı ve karıştırıcı tesirlerden doğmuş gayrı iradî bazı

gelişmelerin neticesidir. Mal istihsal eden makina ve teçhizat gibi prodüktif yatırımların umumî yatırım içindeki hissesinin son yıllarda ehemmiyetini kaybettiği görülmektedir. Buna mukabil bina inşaatı gibi, alelûmum inşaatın nisbeti son yıllarda daha yüksek bir seviyeye erişmiştir. Bunun doğrudan doğruya mal istihsalinde ticaret muvazenesinin düzeltilmesi, enflasyonun hafifletilmesinde bir tesiri yoktur. Sadece, yardım edici, tesiri uzun vadeye yayılan bir mahiyeti vardır. Nitekim ihtisadî gelişme plânları yapan bir çok memleketlerde inşaatı (bilhassa Sovyetlerde mesken inşaatına) verilen düşük prioritenin sebebi buradadır. Bu mesele, üzerinde durulması, tartışılması gereken, gelişme meseleleri tahlil edilirken ortaya serilmesi icabeden noktalardan biriydi.

Nihayet Bütçe ecümeni raporunda gayet sathî bir şekilde, hiç bir aydınlatıcı tahlile mevzu olarak, bir sonuca müncer olmıyan, kaynakların tevziinin tedkik edilmesi, bütçenin kısa vadeli etkilerini meydana çıkarmaya daha iyi yardım edebilirdi. Bu suretle enflasyon ve dış alemle muvazenesizlik meselelerini teşhir etmek, malî muvazenesizliği, para politikasındaki isabetsizliği daha emin delillerle ortaya sürmek imkânları vardı. Milli arz ve talep arasındaki dengenin bütçe politikası, para ve kredi mekanizması yoluyla kurulması ve bozulması meseleleri, belki de iktidar sözcülerinin, zihni cevvaliyetini büsbütün sarsacak bir keskinlikle tartışılabilirdi. Bu noktalarda muhalefet sözcülerinin, başka memleketlerde geniş surette kullanılmakta olan bu yeni usullerden kâfi derecede istifade edememişleri, bu devrede bir yenilik getirerek, hükümeti büsbütün zor durumda bırakma fırsatını kaybettirmiştir.

Öbür taraftan, kısa vadeli bir mesele olan malî politikanın tartışılmasında, bütçenin icra ve kontrolü cephesine taallük eden, bütçedeki denklik münakaşası bütçe gibi sarahat, vuzuh ve kesinlik isteyen bir konuda, bu gibi lüzumsuz tartışmaları önliyecek bir hesap sistemi ve kontrol mekanizmasının tesisi konusunun ele alınmasına müncer olmahydı.

Aynı zamanda bu kuru denklik, muvazenesizlik münakaşası, şekli ve kısırlı kalmış; bunun asıl mühim cihetini teşkil eden, enflasyonist veya deflasyonist tesirleri açıklıkla belirtilmemiştir. Diğer taraftan bu açıklıkla paralel bir tarzda meselâ iktisadî devlet teşekküllerinin açıkla finansman metodlarına da temas edilerek, devlet faaliyetlerinin enflasyonist istikameti, bir sentez halinde verilmemiştir.

Birkaç vechesine kısaca temas ettiği-

miz iktisadî ve malî zaafının, muhalefet tenkidleri ile daha iyi belirtilmesine hizmet edecek bu tarz bir çalışma gelecek yıllar için ihmal edilmemelidir. Muhalefetin bu yılki bütçe tenkidleri, eksiklik-

lerine rağmen seviyeli ve başarılı olmuştur. Bu tenkidlerde, meseleleri ele alış tarzında bir sentez gayreti, davaları birbirine sistemli bir şekilde bağlama teşebbüsü müşahade edilmiştir. Hükümetin

bunlardan faydalanarak önümüzdeki yıllarda tutumunu ıslah etme ihtimalinin çok zayıf olduğu, geçen yılların tecrübesinden ve bu devre içinde de gösterdiği zihniyetten anlaşılmaktadır.

Onbeş Günün Notları

Hâkim Teminatı ve Mahkeme İstiklâli

Muhalefetin tenkidleri:

1957 Bütçe müzakerelerinde, mahkeme lerin istiklâli konusu önemli bir yer işgal etmiştir.

Bu konuda, her üç muhalif partinin hatipleri yaraya parmak basmasını bilmişlerdir. Söz alan C. H. P. Meclis Grubu Başkanı İsmet İnönü de, mahkeme istiklâli üzerinde, en tesirli konuşmalarından birini yapmıştır. Ne yazık ki, mevcut teamüller ve içtüzüğün ruhuna aykırı olarak, grup sözcülerinin ve başkanlarının konuşmaları dahi 10 dakika ile tahdit edildiğinden, İnönü'nün konuşması yarıda kesilmişti. «Ben, 350 senelik bir adli kapitülasyon ızdırabının ve 35 senelik Cumhuriyet gayretinin sonunda, adaletimizin uğradığı bir fâciyanın on dakikada hikâyesini anlatmağa çalışıyorum. Ben bu davayı, dünyanın yedi düveline karşı en güç şartlar altında müdafaa ettim. Bu yaşta ve bu şartlar altında kendi vatandaşlarıma kendi vatanımın hükümetine karşı müdafaa etmek mecburiyetinde kalıyorum. Eğer söz verirsiniz söylerim, Söz vermezseniz söyleyemem.» demesine rağmen, kendisine konuşmasını bitirmek inkârını tanınamıştır. Hatta temsil ettiği partiye ve şahsına karşı tâvizlerle dolu olan Başbakanın konuşmasına cevap vermek için tekrar söz istediği halde, hem Başkan, hem de D. P. çoğunluğu buna yanaşmamışlardır.

İnönü, yarıda kesilen konuşmasında bilhassa Temyiz Mahkemesi üye ve başkanlarının emekliye sevkini mümkün kılan 1954 sonrası tâdillerinin mahkeme istiklâlini nasıl zedelediğini açıkça göstermiştir. Hürriyet Partisi sözcüsü de, derdi teşvik ettikten sonra, D. P. çoğunluğuna en âcil vazifesinin ne olduğunu hatırlatmıştır: «Memleketin istiklâli, demokrasimizin istiklâli için, adliye-mizi siyasî nüfuz ve tesirlerden; ocak başkanından tutunuz, parti liderine ve bakanına kadar bütün siyaset adamlarının müdahalesinden acele kurtarınız». C. M. P. adına konuşan hatip de, mahkeme istiklâlinin

nasil ihlâl edildiğini ve D. P. nin bu konudaki taahhütleri ile icraatının taban tabana zıt olduğunu göstermiştir.

Başbakan ve Adalet Bakanı, hâkim teminatını ihlâl eden hükümlerin kaldırılacağı hususunda en küçük bir vâadde bulunmamışlardır. Başbakan, bermûtad, sözü “rakamla ölçülebilen icraata”, yüzbinlere ve milyonlara nakletmiş; memlekette hâkim teminatı olmadığı sözünü “demagojik” bir iddia olarak vasıflandırmakta beis görmemiş; bugünkü hürriyet havasının 1940 da; 1945 de mevcut olmadığını söyleyerek, asil meselenin münakaşasından kaçınmıştır.

Adalet bakanı ise, «Türk hâkimi teminatlıdır ve mahkemelerimiz müstakildir. Memleketimizde hâkim teminatı ve mahkeme istiklâlinin gayri kabili red ve inkâr bir şekilde mevcut olduğunu ifade etmek isterim.»

1957 Türkiyesinde hâkim teminatının 1954-ten çok daha geri olduğu hakikati ortada dururken; hem de Temyiz Mahkemesi Başkanını, Başsavcısını emekliye sevk etmiş olan bir bakanın, aklı selimle istihza edercesine yukardaki iddiayı ortaya atması, IV. Menderes hükümeti kurulurken rejimin iyi bir istikamet aldığını zannedenlere yeni bir uyanma vesilesi olmuştur.

D. P. nin, 1950 hükümet programında kifayetsizliğini ilân ettiği ve anayasaya uygun olarak düzeltmeği taahhüt eylediği «hâkim statüsü»nün o günden beri geri gitmediği, bu deyide, delilleri ile izah edilmiştir. (Bk. sayı 19, 20, 21, 52, 70, 71). 1950 de, Adalet Bakanı Temyiz başkanı ve üyelerini, yaş hâdinden önce, istediği anda emekliye sevk etmeğe muktedir değildi. Bunu 1954 kanunlarından biri sağlamıştır.

Hele, D. P. nin görüşünü savunmak üzere eski Temyiz Başkanlarından Halil âzyörük'ün kürsüye çıkması, ister istemez bazı tedavilere yol açmaktadır. 1950 den önce Temyiz Mahkemesi Başkanı olan bu zat, Adli yıl açılış törenlerinden birinde, hâkim

teminatını yetersiz bulmuş ve Temyiz Mahkemesi mensuplarının, bizzat kendileri emekliye ayrılmak arzusu izhar edene kadar iş başında kalmalarını zarurî saymıştı. Bu nutku söylediği için de ne emekliye ayrılmış, ne muaheze edilmişti. Temyiz Mahkemesi mensuplarının 65 yaşında emekliye ayrılması gibi objektif bir usulü bile beğenmeyen bir eski adliyeci, nasıl olur da, siyasî makamların subjektif takdirlerine bırakılan “emekliye sevk” yetkisini şiddetle tenkid edecek yerde kalkıp savunur?.. Türk siyasî hayatı buna benzer unutkanlıkların zararından ne zaman kurtulacak?.

Teminatlı ve müstakil adalet davası, bir numaralı rejim davamız olmuştur. Bu halledilmedikçe, Türkiyeyi medenî milletler câmiasının bir uzvu haline getirecek bütün gayretler boşunadır. Adaleti siyasî makamların elindeki subjektif yetkilerin tehdidi altında bulunan bir memlekette, tek taraflı sövme hürriyeti mevcut olabilir. fakat Başbakanın bahsettiği “mübarek ve esirî hürriyet havası” asla mevcut olamaz. Böyle bir memlekette ne muhalefet emniyetinde olur, ne seçimlerin serbestliği teminat altındadır; basın vazife göremez; insanlar başdik ve hür yaşamanın zevkini ve yaratıcı havasını tadamaz.

Bir muhalefet hatibi kürsüden şu sözleri söylemiştir: «Hakkımızı korumaYan Adalet Bakanına hakkımızı helâl etmeyeceğiz». Fakat kabahat sadece onda mı?.. Ya onu tutanlar, alkışlayanlar?.. ya adalete indirilmiş bir darbeyi “icranın kanunî tasarrufu” diye mazur gören zihniyet?..

Bütçe Tartışmalarının Radyoda Yayınlanması

Bütçe müzakereleri münasebetiyle Radyo meselesi yine ön plâna geçti. Maliye Vekilinin, her biri saatlarca süren iki nutku, T. B. M. M. den naklen radyo ile yayınlandığı halde, muhalefet sözcülerine sıra gelince, radyo susturuldu.

Geçen yıllarda da bu mesele Mecliste münakaşa konusu olmuş ve Başbakan Adnan Menderes, 1955 bütçesi konuşulurken bu hatanın tekrarlanmayacağını kesin olarak vâadetmişti: “Size söz veriyorum: Maliye Vekilinin de sözleri radyoda söylenme-

yecek. Ne sizin, ne bizim radyoda sözlerimiz geçmesin, ne olur?" (T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre X, cilt 5, İn'kat 44, sayfa 331).

Fakat bu pek kesin vâade rağmen, bu yıl da Maliye Vekilinin sözleri radyoyla millete duyuruldu: madalyanın öteki yüzüne sıra gelince, radyo dinleyicileri bunu öğrenmekten alıkdular. Takrifler, itirazlar, kürsüye kadar çıkıp «kendinize güveniyorsanız, muhalefete de sesini radyodan millete duyurma hakkını tanıyınız» tarzındaki müdahaleler fayda vermedi. Hatta Başbakan, bizzat kürsüye çıkıp, 1955 de böyle bir vâatte bulunmadığını söyledi. Doğrusu, bu durum karşısında insan gözlerine mi, kulaklarına mı inanmak gerektiğini kestiremiyor. Galiba, "hâfıza-i beşerin nişyan ile malûl olduğu" yolundaki iddiaya lüzumundan fazla güveniliyor. En sarîh vâadlerini bile unutan bazı kimselerin bulunması, bütün bir milletin hâfıza kaybına uğraması demek değildir!..

Yeni Bir Vâad:

Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürüğü bütçesi konuşulurken, bu işlere memur edilen Devlet Bakanı, şunları söylemiştir: «Radyo Meclis Saati konuşmalarında muhalefete ve iktidara mensup mebusların konuşmaları tam bir bitraflıkla ve muayyen nisbetlerde yayınlanmaktadır» (Bu sözlerin bir bakan tarafından söylenmiş olabileceğine inanmayan şüpheli okuyucularımız, 25 şubat tarihli Zafere bakabilirler).

Aynı bakan, «eğer aksi bir tatbikat olduğu yolunda her hangi bir şikâyet mevcut ise, kendisine bildirilmesini, derhal icabeden tatbikatı yapacağını ve neticeden şikâyetçileri haberdar edeceğini» söylemiştir. Bu türlü sözlerle o kadar alıttık ki, gelecek yıl da aynı vâadler tekrar edilirse hiç şaşmayacağız.

D. P. Radyo meselesini ne vakit halledecek:

Forum'un son sayılarında «Radyo meselesi» ne dair neşrettiğimiz incelemelerin ortaya koyduğu hakikat şudur: Bugünkü iktidar partisi, muhalefette iken, radyodan muhalefetin faydalanmasını daima demokratik rejimin gerçekleşmesi için temel şartlardan biri saymıştır; C. H. P. iktidarının radyoda muhalefete tanıdığı konuşma hakkını bile yetersiz bulmuştur. 1950 seçimlerinde, hem D. P. sözcüleri radyoda kendilerine ayrılan zamanlarda serbestçe konuşmuşlar, hem de Devlet Radyosu, "ögle gazetesi"nde ve başka saatlerde, D. P. liderlerinin en ağır tenkitlerini haber olarak yayınlamıştır. 1957 nin Demokrat Partisi ise, muhaliflerini radyo başına yaklaştırmamaktadır; C. H. P. yadigarı kanunları değiştirip seçim zamanında dahi muhalefetin radyoda konuşmasına imkân bırakmamıştır. Hatta, Başbakan Menderes, bir kaç gün önce, bütçe müzakereleri sırasında: «Radyonun muhalefet tarafından kullanılıp kullanılmayacağı mevzuuna gelince, **bunlar öyle teferruttur ki, ancak takip ettiğimiz tekâmül seyri içinde tahakkuk edebilir»** diyecek kadar muhalefet partisi D. P. nin kanaatlarından uzaklaşmıştır.

Başbakan'ın, sözlerini «buna lâyık oldukları günü görelim inşallah» diye bitirmesine bakılırsa, «**iktidar tarafından beğenilen muhalefet**» mucizesi gerçekleşinceye kadar, bugünkü hükümet radyo meselesini halletmeyecektir.

Muhalefetin Bütçe Tenkitleri

Muhalefet partileri sözcüleri bu yıl da, memleketin iktisadî meselelerini vukufla tahlil eden, bütçe üzerinde müsbet ve seviyeli tenkitler yapan konuşmalar yaptılar. Bütçenin tümü üzerinde bilhassa Hürriyet Partisi sözcüsünün ortaya attığı meseleler, tartışmanın mihrakını teşkil etti.

Hürriyet Partisi sözcüsünün bilhassa şu noktalar üzerinde durduğu anlaşılıyordu. İktisadî gelişmede ve millî gelir artışında bir duraklama ve gerileme göze çarpmaktadır. İktisadî kalkınmamızın lövyesi olan yatırımlar, plânsızdır; verimsiz şekilde programlanmaktadır; icra ve tahakkukları pahalı ve düzensizdir. Bütçe de samimiyet yoktur. Arka arkaya dört yıl denk olarak yapıldığı iddia edilen bütçeler aslında açıktır. Varidat artış nisbetinde bir düşme göze çarpmaktadır. Masrafların bünyesinde bilhassa darî masraflarda personel giderleri yükselmektedir. Açıkla kapanan bütçeler, para politikasında da emisyon hacmini zorlamakta ve enflasyonu teşvik etmektedir.

C. H. P. ve Millet Partisi sözcüleri de, enflasyoncu para ve maliye politikasından, programsız kalkınma hamlelerinin uyandırdığı muvazenesizlikten, pahalılık ve darlıklardan şikâyet etmişlerdir.

Bütçe Komisyonu sözcüsü ve daha sonra Maliye Bakanı bilhassa Hürriyet Partisi sözcüsünün tenkitlerini madde madde cevaplandırmaya çalışmışlardır.

Hükümetin Cevapları

Gerek Bütçe Encümeni sözcüsü, gerekse Maliye Bakanı Hürriyet Partisi sözcüsünün 1953 yılından itibaren millî gelir artışında bir duraklama ve gerileme bulunduğu yolundaki tenkidini cevaplandırmaya çalışmışlardır. Yalnız her iki hükümet sözcüsü ayrı ayrı yollar denemişlerdir.

Tartışmanın artık müsbet bir zemin üzerinde olduğuna bilenler, neticenin daha vuzuhla ortaya çıkacağı ümidine kapılmışlardır. Çünkü nihayet mesele, resmî neşir kaynaklarının verdiği rakamların tahlili ve yorumlanmasından ibarettir. Fakat maalesef, hükümet sözcüleri, bu en müsbet zeminde bile resmî kaynakların verdiği bilgiyi imkân olduğu kadar müphemiyeye boğmak ve bunların neticelerini kabul etmemek yolunu tutmuşlardır.

Mesele 1948 fiat seviyesiyle kıyımlandırılan 1954 ve 1955 millî gelirinin 1953 yılındaki seviye altında olmasının müşahadesidir. H. P. sözcüsü buna işaret ederek, durumun ciddiyet kazandığını, «sür'atle kalkınıyoruz!» teranesini bırakıp, bu durumu önleyecek tedbir alınmasını söylemişti. Bütçe Encümeni sözcüsü, anlaşılan bu işlerde fazla ihtisası olmadığı için, mukayeseyi cari fiatlarla ve fert başına düşen miktarlarla yapmaya kalkmıştır. Enflasyon ve fiat 1953 de fert başına düşen millî gelir 645 lira olduğu halde, 1954 de bunun 631 e düşüşü, 1955 de 736 liraya çıktığı görülür. Fakat geriliyormuyuz, ilerliyormuyuz suali, enflasyonun artırdığı fiat seviyesi kıymetiyle değil, sabit fiatlarla hesaplanan fert başına gelirle mukayese edilebileceği için, bu rakamların 1953 de 556, 1954 de 489 ve 1955 de 519 lira olduğu görülür. Binaenaleyh H. P. sözcüsünün iddiası doğrudur.

Maliye Bakanı, encümen sözcüsünün cevabının kifayetsiz olduğunu, bu şekilde iddianın çürütülmediğini hissetmiş olacağı, başka bir yolla H. P. nin iddiasına cevap vermeye çalışmıştır. Bakanın verdiği cevap aslında, neşredilen son istatistiğin sıhhatinin meşhûk olduğu yolundadır. Gerek muhalefet gerekse hükümet için tartışmada temel olarak alınacak bir mutanın aslında doğru olamayacağını ima eden bir cevap tarzı, kestirme yoldan bu zeminde bir tartışmadan kaçınmaya muadildir. Çünkü, iktidar muhalefetle müşterek bir zeminde buluşturacak bir mutayı ortadan kaldırmak bunun üzerinde yapılacak tartışmadan kimsenin bir şey beklemesinin doğru olmadığı söylemek sayılır.

Maliye Bakanının iddiası kısaca şu olur: Bizde Millî gelir hesapları yeni başlamışlar oldular neticeler, elde edilen yeni bilgiler ve kabul edilen yeni metodlarla sık sık değişmektedir. Nitekim geçen zamanlar a yapılan revizyonlarla bir yılın millî gelir hacmi % 15 nisbetinde değişmiştir. Binaenaleyh 1955 rakamı da muvakkat olduğuna göre, bunun da elde edilecek yeni bilgiler ve kullanılacak yeni metodlarla % 15 kadar artmasını beklemek lâzımdır. Mukayeseyi 1953 yılının kat'î rakamı ile 1955 yılının muvakkat rakamı arasında yapmak yanlışır.

Bu çeşit bir iddianın, bir ilim adamı, bir meslek adamı görüşüyle «şahane derecede cesur» bir düşünce tarzı olduğunu kabul etmek lâzımdır! Biz tabii önümüzdeki yıllarda, düşük çıkan gelir rakamlarının yeni baştan tanzimi için, elde edilen yeni bilgi ve metodlarla, ilgili servislerin yeniden çalışmaya davet edilmeyeceklerini iddia etmiyoruz. Fakat asıl üzerinde durulması gereken nokta, bakanın düşünce tarzındaki garabettir. Millî gelir hesaplama metodlarımız ve bilgi kaynaklarımız yıl geçtikçe gelişmektedir. Bu gelişme ile eski rakamlar revizyona tâbi tutulabilir. Yalnız her metod gelişmesi hata payının daraltılması istikâmetinde olur. Hata payları ise, eski rakamların yeni bir seviyeye yükseltilmesi istikâmetinde olabileceği gibi, alcaılması istikâ-

metinde de olabilir. Bakanın bir sene içinde müşahede edilen % 15 nisbetinde ve yükseltme istikâmetindeki hata payının, 1955 senesi içinde de aynen tekerrür edeceğini hiç bir delile dayanmadan iddia etmesi oldukça zor anlaşılabilir bir mantık gayretidir.

1954 ve 1955 yıllarında millî gelirin düşmesini izah için, bakan yukarıki tahlilin de kifayetsiz olduğunu hissetmiş olmalı ki, yeni bir cevap unsuru ortaya atmıştır. Bu da, bu yıllarda havanın kurak gitmesidir. Bu delilin de ikna kabiliyeti oldukça zayıftır. Gelir seviyesinin yüksek olduğu yılların hikmetini, «İktidarımızın aldığı i-sabetli tedbirler sayesinde» diye yorumlayıp, düşük olan yılların kabahatini, kuraklığa atfetmek dürüst bir mantık silsilesi takip etmek sayılmaz. Hem sayın bakanın millî gelirin sür'atle arttığı yıllarda, muhalefetten bunu iyi hava şartlarına atfeden kimselere vermiş olduğu cevap da hatırdadır: «Sizin devrinizde hiç yağmur yağmadı mı?»

En müsbet bir zeminde bile müşterek bir neticeye varmakta çekilen bu güçlük bizi uerdin asıl kaynağını aramaya sevk etmektedir. Demokrasi ve verimli tartışma herşeyden evvel, batı aleminde bir temel davranış ve manevî prensip olan «mantık silsilesinin dürüst bir şekilde takibi» (honest pursuit of argument) kaidesine riayeti icabettirir. Bu olmadan, zihni keşmekeşi önlemek, sakin ve sulhperver bir şekilde muarızları bir zeminde buluşturmak imkânı kalmaz.

Bütçe Denk mi Değil mi ?

Maliye Bakanı, H. P. sözcüsünün samimiyetsizlik, ciddiyetsizlikle tavsif ettiği bütçe tasarısı ve gerekçesini savunurken, bu ithamların mücerretlikten çıkarılıp, müşahhas misâllerle isbatını istemiştir. Kanaatimizce biz, H. P. sözcüsünün iddialarını desteklemeye yarıyacak bir misâl olarak, «millî gelir arttı mı, eksildi mi» tartışmasından sonra, «bütçe denk mi değil mi?» tartışmasını ele alabiliriz. Hatırlarda olduğu gibi, Maliye Bakanı 1957 bütçesini, hükümetin dördüncü denk bütçesi olarak Meclise takdim etmişti.

Dergimizin 15 Aralık 1955 tarih ve 66 sayılı nushasında da denklik iddiasının hakikate aykırı olduğunu bizde rakamlarla be-bakanın bu bahisteki iddiaları, bütçelerin lirtmiştik. Sözcü ve Bakan, bütçenin denk olmadığı yolundaki beyanlarının doğru olmadığını açıkça itiraf etmemelerine rağmen sözleri, bunu kabul ettiklerini ifade eder mahiyettedir. Encümen sözcüsü bu konuyu imkân olduğu kadar, müphemiyete boğacak kadar karışık beyanlarda bulunmuştu. aliye bakanının açıklamaları ise, durumu daha aydınlatmış, açığın mevcudiyetini teyit etmiş, fakat netice itibarıyla,

bütçe hacmine kıyaslanırsa bunun çok cüz'i olduğunu belirtme gayesine müteveccih olmuştur. Nihayet bu bütçenin açıkla kapanmasında hükümetin kabahati olmadığı, meclis ve muhalefetin mes'uliyeti bulunduğu ima edilmiştir.

Bakan bu bahisteki beyanatında şöyle demiştir; «Mesele 1954 bütçesiyle başlar: Bu bütçe hesabı kat ileri 173 milyon lira bir açık gösterir. Bu açığın neden ileri geldiğini bütün muhalefet unutmuşa benziyor. O halde biz hatırlatalım» Bu suretle bakan 1954 bütçesinin açıkla kapandığını kendi dili ile itiraf ederek, bunun neden olduğunu izahına geçmektedir. O yıl işçilere, memur ve emeklilere verilecek zammın bütçe masraflarını kabarttığını söylemiş; tezini kuvvetlendirmek için bunu söylerken, başka bir kabahati itiraf etmiştir. O da bu masraf kanunu çıktığı halde bunun bütçe tasarısında hesaba katılmadığıdır. Bakan bu noktayı şöyle izah etmiştir: «Hükümetimiz, malî bünyemizin selâbetine ve bütçelerimizin samimiyet ve sağlamlığına emin olduğu için, karşılıksız olmasına rağmen bu tahsisatın ödenmesini üzerine aldı.» Demek ki karşılıksız olduğu bilindiği halde bu ödemeler, bütçenin masraf kalemlerinde, sırf şekli denkliği bozmamak için bir tashih yapılmasına hükümeti sevk etmedi. Daha sonra bakan Musul Petrollerinden alınacak hissenin 75 milyon olduğu halde tahakkuk etmemesini de ikinci sebep olarak ileri sürdü. Halbuki daha evvelki yıllardan da bu varidat kaynağının «şüpheli bir alacak» mahiyeti çok iyi biliniyordu.

1955 yılı bütçesine gelince, Bakan şunları söyledi: «Bütün bu hesapların neticesinde, Musul Petrollerinden gene tahsil edemediğimiz 100 milyon lira ile birlikte, hesabı kat'imizin 199 milyon lira açıkla kapanması iktiza ederdi. Öyle olmadı. 160 milyon açıkla kapandı.» Şuhalde bu yıl bütçesinin de açık olduğu denk olmadığı vazih bir şekilde itiraf ediliyordu. Bundan sonra bu açığın nasıl hazine mevcutlarıyla finanse edildiği izah ediliyordu.

Bu izahat gösteriyorki, hükümet 1957 bütçesinin 4 üncü denk bütçe olduğunu söylerken hakikate uymıyan bir beyanda bulunmuştur. Maliye Vekilinin açıklamaları bunun itirafı mahiyetindedir. Bu nokta üzerindeki açıklamaya daha fazla devamla lüzum bulunmadığı kanaatindeyiz.

İktisadi Gelişme, Plân ve İstikrar

Bütçe encümeni sözcüsü, Millet partisinin iktisadî istikrarı zedeliyen, plânsız kalkınma gayretlerini tenkid edişini cevaplandırmak için aynen şöyle söylemiştir :

«Okulsuz, susuz, yolsuz, binasız, barmaksız, hekimsiz, hastanesiz, demirsiz, çimentosuz, şekersiz velhasıl

her sahada bomboş bırakılmış Türkiye'de bir çivi çakmak, bir taşı bir taşın üstüne koymak için uzun ve ciddi tedbirlerin mahsulü ve yıllara sarf bir plânın tanzimini beklemek yine eski gidişi bir başka mucip sebeple devam ettirmek demek olurdu. Geçici ve arızî sıkıntılar elbette mukadderdir, işlerin bazılarını bir saat intizamı ile yürümediğine şahit olmak da mümkündür.» Bu sözleri iktidarın plân ve program anlayışına dair tipik bir ifade olarak kabul etmek mümkündür.

Hükümetin bu tarz bir plân anlayışının sakatlığı üzerinde uzun boy-lu durmaya lüzum yoktur. Hele plân yapmanın iktisadî ataletle sebep olacağı yolunda ileri sürülen mantık eşine rastlanmayacak kadar müstesnadır. Şimdiki iktidarın memleket idaresini ele aldığı andaki genel durumu, muhtelif vesilelerle tasvir tarzı, artık dramatik havasının büsbütün kaybettirecek derecede alışılmış bir klişe olmuştur. Encümen sözcüsü, eski devrin ataletini program yapmaya atfediyorsa, kendisini hiçte kolay savunulur bir mevkie sokmuş sayılmaz.

İktisadî plânın, gelişme ve kalkınma faaliyetini yavaşlatan bir mahiyeti olduğunu iddia etmek, hakikaten dünyadan ve modern bilgiden bi-haber olmayı gerektirir. Asya memleketleri içinde Hindistan, Pakistan, Seylan, İran, Irak, Endonezya, Birmanya v.s. gibi düzinelerle devlet iktisadî gelişmelerini hızlandırmak için hemen iktisadî plân yaparak işe koyulmuşlardır. Meselâ Hindistanın 653 sahife tutan azametli, ikinci 5 yıllık plânı, ilim, bilgi ve medenî tecrübeden istifade eden geri bir memleketin tutumuna dair tipik bir misaldir. «Plân yapmak işleri yavaşlatır» tarzındaki safşatalarla, bu memleketi Asya milletleri içinde bile, en iptidai metodlarla devlet idare eden geri bir memleket olarak, tasnif ettirecek bir zihniyetten bir an evvel kurtulmalıyız.

İktidar sözcüsünün şu sözleri de dikkate şayandır: «C. M. Partisi mümkün olduğu kadar sür'atli bir iktisadî kalkınmayı tahakkuk ettirmek, hem de bu kalkınma hareketi esnasında, iktisadî istikrarı ve iktisadî mekanizmanın normal işlemlerini bozmamak ister. Kanaatimizce işte bu mümkün değildir... ve hattâ iktisadî mekanizmadır. İktisatta «hareket halinde bir manın normal işlemlerini bozmamak temennisi, kalkınmanın öncesi anormal sayılması lâzım gelen iktisadî mekanizmayı normal görmek, ona tahassür etmek değildir?» Sözcü bu suretle kalkınmanın iktisadî istikrarla bağdaşmayacağını söylemek istiyor. Bu konuda kendisinin biraz bilgisini genişletmesi çok faydalı ola-

muvazene» diye adlandırılan bir hal vardır. Bunun ne olduğunu anlamaya çalışması, teknik ve mesleki bilgi isteyen konular üzerinde ilerde de sözcülük yapacaksa, meseleleri daha iyi kavramasına yardım edebilir. Kaldiki Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisinin 1956 yılı içinde yayınlanan bir nüshasında Milletlerarası Para Fonu iktisatçılarının çıkardığı Staff Papers de Patel adlı bir iktisatçının kalkınma ve istikrar konusu üzerindeki bir makalesi Türkçeye çevrilmiştir. Bu makalenin, bu konulara merak saran herkes tarafından, ve bilhassa resmî makamlarca okunması çok faydalı olacaktır. Yoksa, başkaları tarafından defalarca tecrübe edilmiş, üzerinde en selâhiyetli kafaların çok eskiden kafa yorduğu meseleleri, bizim yeni baştan ağır fedakârlıklar pahasına keşfe koyulmamız 20 inci asır ortasında lüzumsuz bir iş olur. İlim, plân ve program bizim lüzumsuz işlere girişmemizi önlemek için bu memlekette şarttır.

Dış Ticarete Dair Bir Nokta

Hükümetin 1957 bütçe tasarısı, Pütçe komisyonunda iki buçuk aylık bir tedkikten sonra Maliye Bakanının bir takdim nutkuyula 20 Şubat tarihinde, B. M. Meclisi Umumi heyetine sunulmuştur.

Maliye Bakanı nutkunda, bütçe gerekçesinde ifade edilen fikirler, fazla bir yenilik getirmeden hemen hemen aynı tekrar etmiştir. Millî gelirin artmakta olduğunu, içtîsadî gelişmenin devam ettiğini, fiatlardaki artışların diğer memleketlerdekinden fazla olmadığını, para ve kredi hacminin iktisadî gelişmeye uygun bir tempoda arttığını söylemiştir. Bütçenin bünyesi üzerinde verdiği izahat, daha evvel ve gerekçede tekrarlanan masraf ve gelir kalemlerinin tahlilinden ibaret kalmıştır. Tartışmalar için yeni bir fikri unsur getirmeyen bu konular üzerindeki düşüncelerimizi 1 Ocak tarihli Forumda yayınlanan bir incelemede ifade etmiştik. Bunları burada tekrara lüzum yoktur.

Maliye Bakanı, bütçe gerekçesinde olduğu gibi, rasyonel ve mantıkî bir sıra ve tertip içinde olmayan bu konuşmasında, dik-kati çeken ufak birkaç noktaya da temas etmiştir. Bunlar daha çok dış ticaret konularına taallük etmektedir. 1/7/1955 ve 30/6/1956 devresi esnasında dış ticaretimizdeki açığın, bir evvelki senenin 427 milyon lirasına mukabil 273 milyona indiğini belirtmiştir. Buna sebep olarak da, artık mensucat, iplik, şeker gibi sahalarda yatırımların tamamlanmış olmasını göstermiştir. Bunun hakikatle ilgisi olmayan bir iddia olduğu aşikârdır. Bu devre içinde yakı-

iplik ve mensucat ithali düşmüştür ama, bunun yüzünden dokuma sanayiinin uğradığı müşküller herkesin hafızasındadır. Bu ithâlât iç istihsalin genişlemesinden çok, bilhassa yatırım malları ithali için eldeki mahdut dövizlerin, bu istihlak malları için kullanılmamasından ileri gelmiştir. Mamafih daha sonraları mensucat ve iplik ithali için daha fazla döviz tahsisinde bulunulduğu malumdur.

Maliye Bakanı, ithâlât azalmasının hakiki sebebi olarak bu derginin yıllar evvel tekrar edegeldiği asıl sebebi zikretse idi, muhalefet sözcülerinin samimiyetsizlik, vuhusuzluk gibi ithamlarının haklı olmadığına dair hiç olmazsa bir misâl vermiş olurdu.

İthalâtta azalışın asıl sebebi, geçen yıllar esnasında bu memleketin ağır bir şekilde dış âleme borçlandırılmış olmasıdır. Ticarî ariyelerle denilen kısa vadeli borçlar ve vadesi gelen orta ve uzun vadeli kredi taksitleri, ihracat kaynaklarımızın mühim bir kısmını yemektir. Nitekim devlet borçları ve kısa vadeli kredilerin ödemeleri bu 175 milyon lirayı bulmuştur. Görünmeyen kalemlerle birlikte 360 milyon olan cari muameleler açığı, bu yıl da olağan üstü kaynaklar olan enfastrüktür, kredili ithâlât, Amerikan yardımı, banker kredileri gibi 650 milyonu bulan bir dış finansman kaynağı ile kapatılmıştır. Bunun sıhhatli bir bünyeye delâlet ettiğini iddia etmek oldukça bir cesaret meselesidir.

Bakan devlet borçlarının, gerek bütçe hacmine gerekse millî gelire nisbetinin düştüğüne, binaenaleyh devlet borçlarının yükünün hafiflediğine işaret ederek, muhalefetin zaman zaman iddia ettiği gibi memleketin ağır borç yükü altında bulunduğu iddiasının yanlışlığını isbat etmek istemiştir. Bakan bu cevabında da hiç haklı değildir. Devlet borçlarının maliyemiz ve millî ekonomimiz üzerindeki yükünün hafiflediği doğru olabilir. Memleketi ağır borç yüküne soktunuz derken kasdedilen bu değildir. İhracat gelirlerimizle güçlükle karşılayabileceğimiz hacimde bir dış borç yükü altına girmiş olmamızdır. Bir memleket için normal olarak kabul edilen nisbet, dış borçların ödenmesine, ihracatın takriben % 10 undan azının ayrılmasıdır. Halbuki bizde bu nisbet ihracatımızın dörtte biri hattâ üçte birini aşacağına benzemektedir. Cevap verirken, karşı tarafın iddiasını doğru aksettirmek, dürüst ve samimî tartışma usulü icabıdır.

FÜSTAV

Forum Okuyanlar Kulübü

Okuyucularımız bu sayıda Meccî Devrim adlı bir okuyucumuzun mektubunu bulacaklardır. Bu okurumuz, tahminimizce Forumu devamlı bir şekilde takip eden okurlarımızın mühim bir kısmının duygularına tercüman olmaktadır.

Mesele kanaatimizca şudur: Aydınlar

her memlekette olduğu gibi, Türkiyede de bir azınlıktır; fakat bu azınlık cemiyetin en tesirli azınlığıdır. Çünkü rolleri geniş kütlelerin benimseyeceği fikir ve düşünceleri imal etmek, müstakbel kütle hareketlerinin istikâmet ve plânlarını hazırlamaktır. Başka memleketlerde aydınları birbiriyle daimî temas halinde tutan yayın organlarından başka, entellektüel klüpler, dernekler, sohbet ve tartışma grupları gibi vasıtalar da vardır. Aydınlar bütün bu vasıtalarla, birbirleriyle daimî bir düşünce alış verişinde bulunurlar; tecrübe, his ve intibalarını karşılaştırır, mukayese ederler. Bunlar sayesinde bir memleketin fikir hayatı daimî bir zindelik içinde bulunur.

Türkiye'de bu çeşit müesseselerin geleceği henüz kurulmamıştır. Türkiye henüz köylü bir cemiyet bünyesinin izlerini taşımaktadır. Şahsî münasebetlerimizde, toprak ve hısmılık gibi (aile ve komşuluk münasebetleri) en ilkel ve içtimai bağlar, el'an şahsî münasebetlerimizin hudutlarını sınırlandırmaktadır. Fikrî ve mesleki saiklerle içtimai münasebetlerimizi arttırmak, tecrübelerimizi zenginleştirmek, ferdiyetimizin dar sınırlarını aşarak tecerrüden kurtulmak ihtiyacı yeni yeni duyulmaya başlanmıştır. Bu okurumuzun duyduğu ihtiyacı, aynı şekilde başkalarının da duyduğuna kuvvetle kaniyiz.

Forum üç yıllık yayın hayatıyla, Türkiye'de şimdiye kadar kendini yalnız sayan onbinlerce aydını birbiriyle temasa geçirmiştir. Okurlarımızın büyük bir kısmının, batılı kaymetlere, Türk inkilâbının ana prensiplerine, ilmî zihniyet ve hür düşünceye karşı olan derin inançlarını aksettiren «Okurların Forumu» sahifesi buna bir delildir. Bunun dışında şimdiye kadar gelen yüzlerce, binlerce mektup, Türkiye'de canlı, uyanık bir aydınlar kütesinin mevcudiyetini, bize elle tutulur, şekilde isbat etmektedir. Hattâ yurdumuzun bazı yerlerinde Forum okuyanlar kendiliğinden, samimî bir şekilde toplantılar yaparak, birçok konuları tartışmaktadırlar. Bu gibi topluluklar ve fikir arkadaşları, batıda eşlerine rastlanan entellektüel klüp ve dernek ihtiyacını bir dereceye kadar gidermektedir. Bunun teşvik edilmesi lâzımdır.

Sayın okurumuz Bay Devrim'in, ortaya attığı bir teklife, dergimiz memnuniyetle katılmaktadır. Bu da Forum okurlarının şu veya bu şekilde birbiriyle temasa geçmeleridir. Bunun için biz şöyle bir hizmette bulunmak istiyoruz: Şahsen veya mektupla birbirleriyle temasa geçmek isteyen okurlarımızın isim, adres ve telefon numaralarını dergimiz vasıtasıyla yayınlamak. Yahut isimlerinin yayınlanmasını istemiyenler olursa, bunları da isim ve adres listeleriyle, dergimizden yazıyla isteyen okurlarımıza bildirmek. Bu suretle, aydınlarımızda, kendilerinin tecerrüt ve yalnızlık içinde bulunmadıklarını, bilfiil isbat edecek bir temas imkânı tesis edileceğine kaniyiz.

Forum okuyanların birbirlerini mutlaka tanımasını, dergimizin temsil ettiği fi-

kirlerin ve zihniyetin, memlekette daha sağlam bir şekilde yerleşmesi bakımından lüzumludur. Okurlarımızı, yalnız bir fikir dergisini okuyanlar ve benimseyenler tarzında anonim ve şekilsiz bir kütle halinden çıkararak, adeta bir "Forum Kulübü" haline getirmeye ve aralarında şahsî fikir müna sebetleri kurmaya uğraşıyoruz. Forum'u okuyanlar ve ona yazanlar arasında kurulması gereken şahsî bağlar, Türkiye'de bugünkü şartlar içinde temsil ettiğimiz fikir cereyanının kuvvetlenmesine büyük hizmeti olacaktır.

Hazine Hisselinin Muhtemel Tesirleri

Artan bütçe masraflarının bir kısmını karşılamak maksadıyla hükümetin «ithalattan hazine hissesi» namı altında yeni bir vergi taşıdığı meclise sunduğu ve mu tasavver verginin şu sıralarda Meclisin tasdikinden geçeceği malumdur. Mezkûr kanun taslağında yatırım eşyası, bazı ham maddeler ve akar yakıt ithalatından değişik nispetlerde vergi alınması derpiş edilmiştir. Alınması derpiş edilen vergi nispetlerinin teferruatı tahliline girişmeksiz beklenen yıllık varidatın 380 milyon lira olduğunu kaydedelim. 1956 yılındaki mecmu ithalatın kıymeti 1 milyar 100 milyon lira civarında olduğuna göre, vasatı olarak ithalattan alınacak vergi nispetinin % 40'a yaklaştığı anlaşılıyor. Üzerinde durmak istediğimiz nokta şudur: İthalatın, nisbeti yüksek olan bir vergiye tâbi tutulmasının acaba, mevcut şartlar altında, net iktisadî tesiri ne olacaktır? Diğer bir deyişle umumî tesirin deflasyoncu mu, yoksa enflasyoncu mu olması muhtemeldir? Vergi neticesinde mühim bir meblağa varan iştiracı gücü piyasadan çekilecektir. Bu itibarla ilk nazarda tesirin deflasyoncu olacağı akla gelebilir. Fakat hükümet bu para ile, bir bütçe fazlası meydana getirmek niyetinde olmayıp bunu cari veya yatırım maksatlarıyla tekrar sarfetmek azmindedir. Binaenaleyh bütçe amelîyeleri verginin mecmu talep üzerindeki tesiri ne deflasyoncu ne de enflasyoncu mahiyette olacaktır.

Fakat tesirlerin mütealeası bununla bitmez. Çünkü vergi, fiyatlar üzerinde ve dolayısıyla istihlak ile yatırım talebi üzerinde de tesirler icra edecektir. Bu zaviyeden enflasyonun seyrini hızlandırır mı yoksa yavaşlatır mı? Verginin mevzuu bir yandan makineler, yedek parçalar, çimento gibi bilmimum yatırım eşyası, diğer yandan bazı ham maddelerle akar yakıtlardır. Sonuncu maddeler daha ziyade istihlak maksatlarıyla yapılan taleplerle ilgilidir. Halihazır, şartları altında, iştiracı gücünün mevcudiyet-

tine rağmen piyasada, tatmin edilemeyen, bir istihlak talebi bulunduğuna nazaran, istihlake müteallik mal ve hizmetlerin fiyatlarında vukubulacak artışların mukavemetle karşılanması mevzuubahis değildir. Şu halde, vergi bu sahaya giren mal ve hizmetlerin fiyatlarına aynen inikâs edecek ve zaten yükselmekte bulunan fiyat seviyesinin hareketini hızlandıracaktır.

Yatırım maddelerine gelince, mevcut şartlar altında yatırım talebinin merkezi sikleti hususî sektörde değil, devlet veya devlete tâbi bulunan sektördedir. Hususî yatırım talebinin mühim kısmı ise mesken inşaatına mütealliktir. İthal edilen yatırım maddeleri arasında inşaata yarıyan maddelerin ehemmiyeti büyük değildir. Daha ziyade dahilde imal edilen mallarla beslenen bu talebin vergi dolayısıyla kısılması ihtimali azdır. Devlet sektöründen ileri gelen yatırım talebi, devletin elinde bulunan malî imkânlarla desteklenmekte olup fiyat hareketleri karşısında çok mahdut bir elastikiyet arzeder. Binaenaleyh bu yönden de, verginin yatırım eşyası fiyatlarına aynen inikâs etmesi beklenebilir. Netice itibarıyla, mezkûr verginin tesirleri birçok yatırım ve istihlak maddeleri fiyatlarını ehemmiyetli ölçüde arttırmak ve böylece enflasyonist hareketi hızlandırmak olacaktır.

Tatil Edilen İşçi Semineri

Çalışma Vekâleti Birleşik Amerika Devletlerinin malî yardımlarıyla 1954 yılındanberi memleketin muhtelif bölgelerinde hususile sendika lider ve idarecilerini yetiştirmek maksadıyla seminerler tertip etmektedir. Başlangıçta iyi bir şekilde tertip ve idare edilmiş olan bu seminerler zamanla İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun elinde gayesinden gittikçe uzaklaşmış, programları ilk tecrübelerin ışığı altında islâh edilecek yerde daha az faydalı ve daha az memnuniyeti mucip bir muhteva iktisap etmiş ve politika mülahazalarıyla öğretim kadroları zayıflamıştır. Devam etmekte olan İstanbul semineri sebep gösterilmeksizin onbeş gün önce ve ani olarak tatil veya talik olunmuştur. Bilâhare, ilgili makamların beyanlarından öğrenildiğine göre, programı ve öğretim kadrosu yeniden tanzim olunarak seminerin ikmali kararlaştırılmıştır.

Anlaşıldığına göre seminerin tatilinin hakiki sebebi, İstanbul İktisat Fakültesi Profesörlerinden Dr. Orhan Tuna'nın seminerde sendikacılık hakkındaki tedrisatının resmî görüşlere uymamasıdır. Bu üzerinde durulması gereken bir hadisedir. İlim adamları gerçekleri ve hadiseleri resmî ma-

kamların görüşlerine ayarlı olarak ifade etmek mecburiyetinde değildiler. İlim adamı olayları ilmin ışığı altında kıymetlendirir ve muayyen neticelere varır. Bu neticelerin hoşla gidip gitmeyeceği onu ilgilendirmez. Hele bu neticelerin hoşla gidecek ve bir siyaseti haklı gösterecek bir şekilde ifadesi ondan talep edilemez.

Seminerlerin gayesi işçileri ve sendikacıları yetiştirmek idi. İlim adamı bu yetiştirmede doğru bildiğini söyler. Doğru olmayı tenkit eder. Eğer maksat, işçilere ve sendikacılara muayyen bir görüşü ve siyaseti telkin ise, ilim adamlarının böyle bir maksadın vasıtası olmaları elbette mümkün değildir.

İtalyan Sosyalistlerinin Birleşmesi

1914 senesinde Benito Mussolini ismini taşıyan bir İtalyan genci, İtalyanın Birinci Dünya Harbine katılmasına taraftar olduğunu savunduğu için mensup bulunduğu partiden ihraç edilmişti. Bu partinin ismi İtalyan Sosyalist Partisi idi. Mussolini, daha sonra iktidara geçtiğinde kendisine karşı yapılan bu muamelenin öcünü almasını bilmiş, eski partisini «yeraltı» bir parti halinde yaşamaya mecbur etmişti. 1945 senesinde, vaziyet bir daha değişti. İtalyan Komünist Partisi ile harp esnasında kurduğu işbirliğin izini gerek Marksizm'i şiar edinmesinde gerekse Komünist Partisi ile teessüs ettiği sıkı işbirliğinde gösteren İtalyan Sosyalist Partisinin yıldızı yeniden parladı. 1946'da Sosyalist Partisi 4.750.000 rey ile Komünist Partisinden de daha fazla rey toplayabileceğini göstermişti. Aradan iki sene geçmemişti ki Saragat isminde bir sosyalist lideri, partinin Moskova'ya fazla yaklaştığı mülahazasıyla partiden ayrılmış ve yeni bir parti kurmuştu. Aradan gene birkaç sene geçti, Kruşçev nutku okundu, Avrupa komünist partilerinde müstakil hareket arzuları belirmeye başladı. Bu şekilde şüphelere düşen ilk teşekküllerden biri İtalyan Sosyalist Partisi ve lideri Nenni oldu. Nenninin bu mevzuda ilk adımı Saragat ile bir anlaşmaya varabilmek için temaslarda bulunmak olmuştur. Satrhaşı İtalyan Sosyalist Partisinin bu kısa tarihçesi bir parti olarak karakteristiklerinin en ehemmiyetlilerini belirtmeye kâfidir. İtalyan Sosyalist partisi, İtalyan partileri arasında şanlı bir mazisi olan, geniş bir zümre için sosyal reform idealini temsil eden, fakat içinde muhtelif unsurları topladığından dolayı zaman zaman krizler geçiren ve meselâ, İngiliz İşçi Partisi misalinin tam aksine bir istikâmette gelişerek giriştiği muhtelif tecrübelerle rağmen Marksizm'den daha orijinal

bir teorik mesned bulamamış olan bir partidir. İtalyan Sosyalist partisinin yakın mazideki bu durumu dolayısıyla da, bundan bir hafta önce Venedikte cereyan eden Sosyalist Partisi 62 nci Kongresi dünya efkârı umumiyesinin ve İtalyadaki siyasî mehafillerin nazarlarını üzerine çekmiştir. Zira kongrenin cereyan tarzının birçok suallerin cevabını teşkil edeceğine inanılıyordu.

İtalyanlar bakımından Kongrede belli olacak olan birkaç nokta vardı: İtalyan seçimleri 1958'de cereyan edecekti, Kongrede ise şimdiye kadar Hristiyan Demokratlarla teğriki mesai etmiş olan bir Partinin, Saragat'ın öncülüğünü yaptığı İtalyan Sosyal Demokrat Partisinin, yakın zamana kadar Komünistlerle yan yana bulunmuş olan İtalyan Sosyalist Partisi ile yeniden birleşmesi meselesi görtüşülecekti. Böylece siyasî kuvvetlerin yeniden taksimi, İtalyan politikasında yeni bir muvazenenin teessüsü mevzubahis olması ihtimali mevcuttu. Komünist dışı sosyalist enternasyonalî bakımından da mesele mühimdi, İtalyan Sosyalist Partisi Komünistlerle işbirliği yaptığı için Enternasyonal'den atılmıştı, Sosyalistler Komünistlerle işbirliğini sarîh bir şekilde reddettikleri ve sosyal demokratlarla birleştikleri takdirde Enternasyonal'e yeniden kabul edilecekleri, Venediğe Enternasyonalin temsilcilerinden biri olarak gelen Mr. Bavan'a göre, şüphe göstermeyecek bir hususta Fakat nihayet siyasetin "hesap" kısmile ilgili olan bu unsurların üstünde herkesin zihninde beliren daha umumî bir sual vardı: Ve bu da Avrupadaki sosyalist hareketlerin gelişmesiyle, ilgili idi. Demirperde gerisi gelişmelerin gerek partiye mensup olanların his ve arzuları bakımından ne tesir icra etmiş oldukları ve parti bürokrasisinin bu hadiseler karşısında ne gibi bir tavır takındığı suali... Başka ve daha derin bir yönden, Rusyanın, "sosyalist önderlik" iddiaları, ve Marksizmin koruyucu meleği rolü karşısında, sınıf meşhuru üzerine kurulmuş fakat Rus komünizmini inkâr ettiği intibarı veren bir teşekkülün, gayelerinin tahakkuku için ne gibi yeni teorilere müracaat edeceği, ve Marksizmin bu hengâme içinde ne dereceye kadar bir darbe yemiş olacağı istifhamı.

İtalyan Sosyalist Partisinin neticelenmesi bütünü bu suallere cevap verilmiş değildir. Fakat bazı istikâmetler sarahatten belirmiştir.

Bir kerre Merkez komitesi azaları seçiminde kazanan, Kongrede Komünistlere karşı oldukça kuvvetli bir nutuk döşenen Nenni değil, fakat Nenni gibi demokratik prensipleri şiar edinmeyi kabul etmekle beraber, sosyalist bir istikâmet ittihaz etmenin lüzumu üzerinde çürümüş olan Dario Valori'dir. Nenni, Partinin Genel Sekreteri intihab edilmiş olmakla beraber, taraftarları Merkez Komitesinde 27 azalıktan fazla zapta-

dememişlerdir. Valorinin taraftarları ise 30 azalık almışlardır. Sürpriz tesiri yaratan bu netice bazıları tarafından partinin sol cenah azalarının ve bilhassa parti bürokrasisine hakim olan unsurların bu mevkilerini kaybetmemek için giriştikleri amansız bir mücadelenin neticesi telâkki edilmektedir. Her ne kadar bu gibi bir görüşün yeri olmasa, hakikî sebeplerinin en iyi teşrihi Sinyor Saragat tarafından, "Giustizia" ismini taşıyan Sosyal Demokrat Parti naşir-i efkârında yapılmıştır. Sinyor Saragat'a göre Nenni'nin zaafî "demokrasi ve hürriyet'e karşı hakikî bir imanla bağlı" olmamasıdır. Saragat'a nazaran Nenni bu mefhumları hakikaten benimsemiş olsaydı, Kongreyi idare etmesi zor olacak fakat sonunda Kongreyi fethedecekti. Valori'nin, Partinin geçmişteki zaafalarını, partinin "ellerinin kirlendiğini" çekinmeden ifade eden sözleri, ve bunun yanında zaten azalarının partiyeye geçme sebebini teşkil eden sosyal adalet yolundan dönmeyip bu emelleri gerçekleştirmek için yeni yollar aranması lâzım geldiği, bunların hepsini açıkça ve cesaretle itiraf edilmesi ve seçtiği hareket hattının müsnet neticeleri, samimiyetin ik-

na edici kıymetinin dünyada daha tükenmemiş olduğunun açık bir delilidir.

Kongrenin kararlarından bir tanesi de Sosyal demokratlarla birleşme imkânlarının aranması mevzuunda olmuştur. Nenni'den maada Valori ile beraber muhalif cepheyi teşkil eden diğer parti liderlerinin hepsinin komünist parti ile bağları tamamen kesmek niyetinde bulunmaları bu temenninin pek de yakında gerçekleşmeyeceğini gösteriyor.

Sosyalist Partisi Kongresi neticeleri bir bakıma İtalyanın kendine mahsus bazı problemlerinin neticesi olarak yorumlanabilir, fakat, umumiyetle, komunizmin inhişali haberlerinin yayılmasına alıştığımız bu sıralarda buna benzer reaksiyonların neyin ifadesi olarak ortaya çıktıkları tasrih edilmelidir.

Partinin ekseriyetini teşkil ettiği anlaşılan anti - Nenni gruplarından birinin liderinin "komünistlerle tekrar birleşmenin ne zaman işe yarayacağı bilinmez" şeklinde ifade ettiği bir zihniyetin yerleşmesine amil olan problemler halledilmezse, mühim bir psikolojik andan, demirperdede açılan gedikten azamî istifade mümkün olmayacaktır.

Basın ve Üniversiteden Sonra Sıra Kurumlarda Derneklerde

Dr. Muammer AKSOY

Aralık ayının sonunda ve şubat ayının başında, memleketimizin fikir hürriyeti tarihinde yer alacak pek manalı fakat pek üzücü iki olay birbirini takip etmiştir.

I. — Fikir Klübününün münazafası menedildi.

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin bir buçuk sene önce kurdukları "Fikir Klübününün", 30.1.1957 günü için tertipledeği münazara, gerekçe bile gösterilmeksizin menedilmiştir. Konu "Gençliğin sorumluluğu" idi. Gençliğin, ahlâkî, millî, içtimâî ve dinî bakımlardan sorumluluğu üzerinde, iki Doçent, iki Milletvekili ve tanınmış eski bir Maarifçimiz fikirlerini açıklayacaklar; gençlerin önünde birbirleriyle münakâşa edeceklerdi. ● ●

Sosyal ilimler alanında gençlerin elde edecekleri "fikrî istiklâl" in, şahsiyetin vücut bulması için kendisinden vazgeçilmez bir şart olduğu hakikatını belirtmek maksadıyla, zamanımızda fazla söz söylemeye bile lüzum yoktur (1).

Yüksek tahsil gençliğinin fikrî istiklâle kavuşabilmesi için ise, yalnız hocalarının söylediklerini ezberliyen fikir hamalları olmaktan kurtulmaları lâzımdır. Bu olgunluğa ulaşmanın yolu, aynı konuda birbirinden

farklı düşünen kimselerin münakâşa edişini, yani fikirlerin çarpışmasını yakından görmektir. Fikir Klübününün münazaraları, sözü geçen gayenin gerçekleştirilmesi yolunda, mükemmel bir örnek teşkil etmekte idiler. Ne yazık ki Demokrat Parti müfritleri, gençlerin müstakillen hüküm verecek surette yetişmelerine tahammül edemedikleri için, Fikir Klübününün faaliyetini esaslı surette baltaladılar. Fakat başlangıçta, toplantıları men ettirecek kadar muvaffak olmadılar.

1957 senesi yaklaşırken, fikir hürriyeti, 1956 nın ilk aylarıyla dahi mukayese edilemeyecek kadar kısılmış ve daha kötüsü, ruhlar bu duruma alışmaya başlamıştı. Bilhassa yeni çıkan 6732, 6733 ve 6761 sayılı kanunlardan sonra, pek çok ayın ve yazar, ağızlarından veya kalemlerinden çıkacak her kelimeyi, birkaç defa ölçüye vurmayı adet edindi. Hatta tasavvuru mümkün en dar zihniyetli bir şahsın, aleyhte tefsir imkânlarını nazarı itibara almak suretile, tenkitleri mümkün mertebe üstü kapalı yapmak, hatta imâlarla yetinmek gibi anormal bir yola sapıldı. Böylece fikrî gelişme bakımından, pek zararlı olan ve sonunda neme-lâzımcılığa götürülen bir samimiyetsizlik, çekingenlik devresine girmiş bulunuyoruz.

Böyle bir atmosferin vücut bulması, yani ruhların sinmiye başlaması, tarihte daima, hürriyetlerin biraz daha kısılması için en iyi zemini teşkil etmiştir. Nitekim bu kere de öyle oldu. İşte bu müsait hava içindedir ki, Fikir Klübünün konferanslarının menedilmesinden artık çekinilmedi.

"Fikir Klübü"nü'nün münazaralarına müsaade edilmemekle gençlere karşı "siz sadece derslerinizi esberleyin." memleket meseleleri üzerinde düşünmeyi büyüklere bırakın "denilmek istenmişti. Batı anlamında şahsiyet sahibi, kanaat sahibi, fikri istiklâl sahibi "müstakbel idareciler" in de-ğil, kolayca her istikamete sevkidilebilecek "hafız kütüpler" in yetişmesi arzu ediliyor-du.

II — Hukuk Kurumunun konferansı menedildi.

Türk Hukuk Kurumu, statüsüne uygun olarak her sene konferanslar tertip eder. Tek parti devrinde bile memleketin mühim hukukî meseleleri üzerinde, hükümetin tutumunu şiddetle tenkit eden münakaşalı konferanslara mani olunmamıştır. Kurumun asıl faaliyetini, demokrasi devrinde göstermesi gerekiyordu. Çünkü demokrasinin temeli, fikir hürriyeti ve fikirlerin serbestçe tartışmasıdır. Hukuk alanında birbirinden farklı görüşleri, ilmin ışığı altında karşı karşıya getirebilecek en yetkili müessesenin ise, Üniversite ile birlikte Türk Hukuk Kurumu olması pek tabiidir. Öteyandan demokrasi, ana haklar çerçevesi içinde halk tarafından idare olduğuna göre, bütün halkın, hukukun ana mefhumları üzerinde doğru bir anlayışa varması zaruridir. Sağlam bir hak duygusunun memlekette kökleşmesi vazifesini üzerine almış bir teşekkül olarak Türk Hukuk Kurumu, hukuk devletinin değerli bir atölyesi sıfatı ile, hem hukukçuya ve hem de umumî efkâra yönelmek zorunda dır.

Halbuki, tenkide tahammül edemiyen zihniyetin tabii bir neticesi olarak, hukuk kurumunun memleketin hukukî meseleleri üzerinde sesini duyurmaması temennisi hâkim olmağa başlamıştı. Bilhassa amme hukuku alanındaki meselelerin, objektif ve ilmi bir surette ele alınarak bir neticeye bağlanması, iktidarın hoşuna gitmiyordu. Fakat son umumî heyet toplantısında bir bünye değişikliği oldu: İdare heyetinin çoğunluğu artık iktidar partisi mebuslarından tereküp etmiyordu. Bu sayede Kurum, parti hakimiyetinden kurtularak müstakil hareket edecek duruma gelmişti. Altı tanesi Üniversite öğretim üyesi olan yeni idare heyeti, memleketin en mühim hukukî meseleleri üzerinde münakaşalı konferanslar vermeyi kararlaştırdı. Sıra Doç. Dr. Mü'nci Kapanı tarafından verilecek "İcra organı karşısında hâkimlerin istiklâl" adlı konferansa gelince, Valilik, yeni çıkan 6761 sayılı kanuna dayanarak, konferansa müsaade etmediğini bildirdi. Böylece, Kurumun, tek parti devrinde dahi kolayca verilen konferansları, ilk defa 1957 senesinde ve demokrasi devrinde men edilmiş bulunuyor. Pek değerli

hukukçumuz, konferans konusunda memleketimizdeki en yetkili şahıstır. Esasen kendisinin doçentlik tezi dahi aynı konu üzerinedir. Mümtaz bir ilim adamının, memleketimiz bakımından hayatî önemi olan ilmi bir konu üzerinde vereceği konferansın, mücip sebep göstermeğe dahi lüzum görülmezsizin men edilmesi, fikir ve ilim hürriyetine indirilmiş yeni bir darbedir. Maamafih akademik hürriyetin umumî olarak pek ileri derecede kısılmasından sonra bu gibi hadiselerin geleceğini tasavvur etmek hiç de zor değildi. Hâdis, "Hukuk Kurumuna siyaseti sokmak istiyorlar" yolundaki mugalata ile de örtbas edilemez. Zira Hukuk Kurumu bu seneye kadar az veya çok siyasi iktidarın fiilen vesayeti altında olduğu halde, ilk defa bu sene tam bir istiklâle kavuşmuş bulunuyordu. Hukuk Kurumunun ilmi manâda siyasetle meşgul olması, yani meseleleri "hukuk siyaseti" zaviyesinden incelemesi ise, pek tabiidir. Esasen tüzüğünün 3 ve 4 üncü maddeleri, memlekette doğru bir hukuk siyasetinin hâkim olması için mücadele etmeyi, kurumun baş gayesi olarak tesbit etmiş bulunmaktadır. Hukuk Kurumu tarafından 1937 senesinde bizzat Hüseyin Avni Gökürk'e tercueme ettirilen bir eserin adı bile "İlim halinde siyaset" tir!

Demokrasilerde, sosyal ilimler alanında konferanslar verilmesi, siyasi iktidar tarafından men edilmek şöyle dursun, hatta des teklenmektedir. Çünkü Demokrasilerde, Başbakanlar ve Bakanlar dahi, fâni ve hata yapabilen insanlar olduklarını müdriktiler. Ve ancak işleri iyi yürüttükleri müddetçe iktidarda kalmaya, aksi halde, - bütün Meclis ısrar etse bile - yerlerini başkalarına terk etmeğe kararlı ve yeminlidirler. Onun için dirki, objektif tenkitleri, ne kadar sert olursa olsun, kendilerine yapılan en büyük yardım olarak değerlendirirler.

Bugün, basın hürriyeti, ilim ve fikir hürriyeti gibi toplantı ve cemiyet hürriyeti-

tinin de, 1950 deki durumla mukayese edilemeyecek kadar kısılmış olması karşısında, demokrasiye inanan insanların büyük bir üzüntü duymaması, elbette imkânsızdır. Fakat bedbinliğe kapılmak azim bir hata teşkil eder. Zira bizde de, basının serbestçe yazacağı; Üniversite ve Fikir Klübü gibi Hukuk kurumunun da serbestçe münakaşalı konferanslar verebileceği günler, şüphesizki gelecektir. Tarihin akışı demokrasi ve hürriyet istikametindedir. Bu ceryanı tersi ne çevirmeğe, hiç bir kimse muvaffak olamayacaktır. Ancak unutmamak gerekirken, topluluk hayatında aydınlık günlerin gelmesi, güneşin doğuşu gibi kendiliğinden olmamaktadır. Basının da, Üniversitenin ve Derneklerin de, meşru bütün vasıtalarından faydalanarak, hakları ve hürriyetleri için mücadele etmeleri şarttır. Her garâbeci, her üniversite hocası ve her dernek, kendi çıkarını düşünmekten vaz geçer de, umumî olarak basın hürriyeti, tedris hürriyeti, toplantı hürriyeti, kısaca Hukuk Devleti için yılmadan mücadele ederse, milletine olduğu kadar kendi haysiyetine karşı da en büyük vazifeyi ifa etmiş sayılır. Küsen kalemler, susan hocalar, bir köşeye büzülmüş dernekler ve her alanda sinen aydınlıklar, medenî cesarete ne kadar çabuk kavuşursa, nurlu günlere giden yol da, o nisbette kısalacaktır!

(1) Forumun 15.2.1957 tarihli sayısındaki "Üniversite meselesi ve Başbakan" başlıklı incelemenin son kısmında Prof. Rudolf Reinhardt'dan yaptığımız nakillere atıfta bulunmakla yetineceğiz.

Dr. Muammer AKSOY'un Üniversite hâdisesi hakkındaki son yazısı, gelecek sayımızda çıkacaktır.

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları

1957 ikramiye tutarı

Simdilik

2.000.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri

bulunmaktadır.

İncelemeler

İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklâli

II

Doç. Dr. Münci KAPANİ

Hâkimlik teminatını, dar ve geniş mânada olmak üzere iki suretle anlamak mümkündür. Dar mânada teminat, hâkimlerin azilden masum olmalarıdır. Geniş mânada teminat ise, hâkimlerin sadece azledilemeleri değil, fakat, kanunda gösterilen hâl ve usûller dışında, vazifelerinden muvakkaten olsun alınamamaları, rızaları olmaksızın yerlerinin değiştirilememesi, tekaüde sevkedilememeleri hususlarını da ihtiva eder. Teminatın esasını kısaca ifade etmek istersek, hâkimin, iktidar karşısında kendisini tam bir emniyette hissetmesi, ve kararlarını her türlü korku ve endişeden uzak olarak verebilmesidir, diyebiliriz.

Hâkimlik teminatı, hukukî mahiyeti itibarile, hâkimlere tanınan bir imtiyaz olmayıp, halk için kabul edilmiş bir teminatır. Filhakika, demokratik rejimlerde kanun tarafından hâkimlere tanınan masuniyetler, hâkimin şahsı için (intuitu personae) değil, fakat bütün topluluk için, toplulukta adaletin temini için ihdas edilmiştir. Mevzubahs olan hâkimin menfaati değil, âmmenin menfaatidir. Gaye, hâkimlerin nüfuz ve itibarlarının yükseltilmesi ve huzurlarının sağlanmasından ziyade, onların serbestçe ve bîtaraf olarak hüküm verebilmelerini temin etmek, ve dolayısıyla halka adaletin her türlü tazyik ve tesirden masun olarak tevzi edildiği hususunda emniyet ve itimat telkin etmektedir. Şu halde, hâkimlik teminatı, netice itibarile, adaletin ve adalete inancın başlıca şartı ve zamânı olarak telâkki edilmek lâzım gelir.

Teminat müessesesinin menşei araştırılacak olursa, bunun, bir prensip ve bir hukuk kaidesi olarak teessüs etmeden çok zaman önce fiilî ve teamülî bir şekilde ortaya çıkmış olduğu görülür. Filhakika, daha XV inci ve hatta XIV üncü asırlarda, bazı Fransa kralları, ısdar etmiş oldukları ferman ve kararnamelerle, hâkimlerin hayatları boyunca mevkilerini muhafaza edeceklerini ve ancak vazifede suistimâl dolayısıyla azledilebileceklerini beyan etmek suretiyle hâkimlere teminat tanımışlardır.

Her ne kadar bu gibi fermanlarla tanınan teminat kralın keyfine bağlı olmak hasebile iğreti ve geçici bir vasıf arz etmekte idiyse de, hâkimleri müstakil ve tarafsız kılmak lüzumunun mutlak hükümdarlar tarafından dahi idrak edildiğini göstermesi bakımından son derece şayanı dikkattir. Daha sonraları, gene Fransa'da, idarî makamlar gibi adlî makamların da ücret mukabilinde satılması usulünün (vénalité des offices) yerleşmesi neticesinde hâkimler fiilî ve oldukça müstakâr bir teminata sahip olmuşlardır. Filhakika, makamını muayyen bir ücret mukabilinde kraldan satın alan hâkim, âdeta o makamın mülkiyetini iktisap etmiş oluyor, ve kiral, adalet ve nasafet gereğince kendisine ücretini iade etmeksizin hâkimi mevkiinden uzaklaştırılmıyordu. Böylece, Fransa'da hâkimler, Büyük İhtilâlden sonra hâkimlik teminatı bir prensip olarak kanunla tanınmaya kadar bu şekilde fiilî bir teminattan istifade etmişlerdir.

Hâkimlik teminatı, yazılı bir kanunla, ilk defa olarak 170' tarihinde İngiltere'de vaz' edilmiştir. Bu tarihte çıkarılan ve el'amer'i olan Tâca Tevarüs Kanununa konulan bir madde, hâkimlerin ch'isou hâlleri devam ettiği müddetçe mevkilerini muhafaza edeceklerini (yani kaydıhayat şartı ile tâyin edileceklerini) ve suihal takdirinde de, ancak Parlâmentonun her iki meclisi tarafından kabul edilerek krala arz edilecek bir karar üzerine azledilebileceklerini derpiş etmektedir. Azilden masuniyet prensibini ilk defa olarak vaz'eden bu tek kanun hükmü, o günden bugüne kadar İngiliz hâkimlerinin iktidar karşısında istiklâllerini temine kâfi gelmiştir.

İngiltere'nin Şimalî Amerika'daki müstemlekelerinden birçoğu, istiklâllerine kavuştuktan sonra, eski anavatanlarının geçirmiş olduğu tecrübeden istifade ederek, Anayasalarına, hâkimlerin teminatına müteallik kaideyi aynen almışlardır. Bilâhare, bu devletler bir federal devlet halinde birleştikleri zaman, aynı teminat, Ame-

rika Birleşik Devletleri Anayasası tarafından da kabul edilmiştir.

Daha sonra, teminat prensibi Fransa'da kanun hükmünü kazanmış, ve nihayet zamanla bütün medenî âlem tarafından bir temel kaide olarak benimsenmiştir.

Bilindiği üzere, memleketimizde, hâkimlik teminatı ilk defa olarak 1876 Kanun-u Esasîsi ile vaz' edilmiştir. Kanunu Esasîsinin 81 inci maddesi «Kanunu mahsusuna tevfikân taraf-ı devletten nasbolunan ve vedlerine berât-ı şerif verilen hâkimler lâyenazildir» dedikten sonra, hâkimlerin terfi, nakil, tekaüt ve tahvillerinin de «kanun-u mahsus hükümüne tâbi olacağı»nı beyan etmekte idi. Daha sonra bu teminat Teşkilât-ı Mehâkim Kanunu ile de teyit edilmiş olmakla beraber, azilden masuniyet kaidesi bu devirde maalesef pratik bir değer kazanamamış, ve hükümet ellerinde berat olmamasını vesile ittihaz ederek hâkimleri dilediği gibi azletmiştir.

Memleketimizde, hâkimlerin istiklâli prensibini ve bu istiklâlin başlıca mesnedi olarak hâkimlik teminatını en sarîh ve etraflı bir şekilde vaz'eden Cumhuriyet Anayasası olmuştur. Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz, evveleminde kendisine has bir tevsim ve tasnifle, «teşri» ve «icra» foksionları hakkında «vazife» tâbirini kullandığı halde, kaza foksionu hakkında «kuvvet» tâbirini kullanmak suretile mahkemelerin ve hâkimlerin istiklâlini bilhassa tebarüz ettirmek istemiştir. Bundan sonra, «kuvvet ka'ayie» faslı altında, açık ve kat'i hükümlerle bu istiklâlin hükümlerini vaz'etmiştir.

Ancak, Esas Teşkilât Kanunu sadece umumî prensipleri ihtiva ettiği cihetle, bu prensiplerin hususî kanunla gerçekleştirilmesi lâzım geldiği şüphesizdir. Burada şunu söylemek zorundayız ki, ne sonradan ihtiyaca cevap vermediği için ilga edilen 1926 tarihli ilk Hâkimler Kanunu, ve ne de muhtelif tâdillere uğramış bulunan 2556 sayılı bugünkü Hâkimler Kanunu, Anayasadaki prensipleri tam olarak gerçekleştirememişlerdir. Bugünkü Hâkimler Kanunumuz oldukça sumüllü teminat hükümlerini ihtiva etmekle beraber, kabul etmiş olduğu normalin dışında bazı istisnalarla ve istiklâl prensibi ile telif edilemeyecek muhtelif hükümlerle, bir bütün teşkil etmesi lâzım gelen teminat manzumesinde mühim gedikler bırakmıştır. Bunlara, ve teminatı zayıflatan diğer mevzuat hükümlerine sırası ile kısaca temas edeceğiz.

Hâkimlik teminatı, gaye ve mahiyetinden de anlaşılacağı üzere, mutlak değildir. Teminat, hâkimi, meyki ve makamına çözülmüş bağlarla bağlamaz. Şayet böyle ol-

muş olsa idi, bu müessesenin belki faydasından çok zararı olabilirdi. Binaenaleyh, adalet ve âmnenin menfaati namına, teminatın nisbîliği kabul edilmek lâzım gelir. Bu itibarla, her yerde, bu prensibe bazı umumî istisnalar tanınmıştır.

Bir defa, kanunu ağır bir şekilde ihlâl eden veya hâkimlik şeref ve hasiyetini bozacak harekette bulunan bir hâkimin vazifesinden azli mümkün olmalıdır. Diğer taraftan, muayyen bir yaşa gelen bir hâkimin vazifesinden uzaklaştırılması, yani, başka bir ifade ile, kanunî bir yaş haddinin kabulü teminata aykırı sayılmamak lâzım gelir. Bundan başka, teminat adalet teşkilâtında reform yapılmasına ve bu arada bazı mahkemelerin ilgasına bir engel teşkil etmemelidir.

Bu normal istisnaların birincisini teşkil eden azil keyfiyetinin, istiklâl prensibini haleldar etmemesi için, ancak pek vahi hallerde ve kanunla tesbit edilmiş şekil ve usuller dahilinde tatbiki icabeder. Bu hususta icra organına herhangi bir takdir salâhiyeti tanınması, teminatın kıymetini sifra indirebilir. Binaenaleyh, hâkimlerin azline karar verecek makamın ve bu hususta takip edilecek usulün ehemmiyeti âşikârdır.

Garp demokrasilerinde câri olan sistemler muhtelifdir. İngiltere'de, biraz önce de zikrettiğimiz vechile, hâkimler Parlâmentonun her iki meclisi tarafından kabul ve hükümdar tarafından tasdik edilecek bir karar üzerine arz edebilirler. Bu hususta kayda şayan olan bir nokta, bu usulün, kabulü tarihinden, yani 1701 senesindenberi hiç bir zaman tatbikine ihtiyaç hasıl olmaması ve o günden bugüne kadar hiçbir yüksek hâkimin vazifesinden azledilmemiş olmasıdır. A. B. D. de, bir federal mahkeme hâkiminin azledilebilmesi için Temsilciler Meclisi tarafından itham edilip, Senato tarafından muhakeme ve üçte iki ekseriyetle mahkûm edilmesi lâzımdır. Avrupa memleketlerinin birçoğunda hâkimlerin azli salâhiyeti Temyiz Mahkemesi Umumî Heyetine aittir. Fransa ve İtalya'da ise, yeni Anayasaların kabulündenberi, bu salâhiyet Yüksek Hâkimlik Divanlarına verilmiştir.

Memleketimizde, Hâkimler Kanununa göre, birinci sınıf dışındaki hâkimler için bu hususta geniş bir takdir hakkı ile mücehhez salâhiyetli merci İnzibat Meclisi'dir. İnzibat Meclisi, bilindiği üzere, Temyiz Mahkemesi ikinci reis ve âzasından üç zat ile, Teftiş Heyeti Reisi ve Ceza İşleri U. Müdüründen teşekkül eder. Bu kuruluş tarzı, ekseriyeti hâkimlerin teşkil etmesine rağmen, kanaatimizce hâkimlik teminatının ruhuna tam mânasile uygun düşmemektedir. Vekâletin iki yüksek memurunun İnzibat Meclisine iştirak ettirilmesi bu meclise daha ziyade idarî bir mahiyet verdiği gibi, diğer üç hâkim âzasının Adalet Vekili tarafından seçilmeleri de Vekilin İnzibat Meclisi ile

alâka ve irtibatını lüzumsuz derecede kuvvetlendirmektedir. Mamafih, ilâve etmek lâzımdır ki, Hâkimler Kanunu, İnzibat Meclisi kararlarına sadece Temyiz Reislerinden teşekkül eden bir heyet huzurunda itiraz hakkını tanımakla bu mahzuru oldukça telâfi etmiştir.

Hâkimlik teminatının diğer normal bir istisnasını da kanunî yaş haddinin teşkil tîğini söyledik. Filhakika teminat, kaydı hayat şartile tâyin demek değildir. Bir hâkimin müstakil olması için mutlaka hayatı boyunca mevkiini muhafaza etmesi icabeder. Muayyen bir yaşa gelmedikçe vazifesinden uzaklaştırılmıyacağından emin olan hâkim, kâfi derecede teminat ve istiklâlâle sahip demektir. Binaenaleyh, hâkimler için yaş haddi ve mecburî emekliliğin kabulünün doğru olup olmadığı hakkındaki münakaşa, teminat prensibine alâkalı değildir. Hâkimler hakkında mecburî bir çekilme yaşı tanınmasının aleyhinde bulunanlar, böyle bir tahdidin, cemiyeti, senelerin verdiği tecrübe ile olgunlaşan değerli hâkimlerden mahrum edeceği mütalâasındadırlar. Buna mukabil, bir yaş haddi kabul edilmediği takdirde, bazı hâkimlerin, ihtiyarlık dolayısıyla bedenî ve fikrî melekelerinin vazifelerini lâıyık vechile yapmalarına manî olacak derecede zayıflamasına rağmen, son raddeye kadar mevkilerini terketmemek temayülünde olacakları da bir hakikattir.

Bugün İngiltere'de, yüksek hâkimler için mecburî bir çekilme yaşı yoktur. Bu hâkimler kendi arzularıyla emekliye ayrılmakça hayatlarının sonuna kadar mevkilerini muhafaza ederler. Bu itibarla, İngiliz mahkemelerinde 80 yaşını aşmış olduğu halde vazife gören hâkimlere tesadüf etmek mümkündür. Keza A. B. D. de, federal hâkimler, kaydı hayat şartile tâyin edildiklerinden yaş haddine tâbi değildirlen. Buna mukabil, Avrupa memleketlerinde umumiyetle mecburî emeklilik kabul edilmiştir.

Tekrar edelim ki, hâkimlerin yaş haddine tâbi tutulmaları, esas itibarile, teminat prensibine aykırı sayılamaz. Ancak, emekliğe sevki icabettiren yaşın muayyen ve sâbit olması, ve kanun tarafından kat'î olarak tesbit edilmesi lâzımdır. Sayet böyle olmayıp ta, yaş haddi, icra organı tarafından serbestçe ayarlanabilecek bir suretle elâfîki bırakılırsa, o zaman hâkimlik teminatı ağır bir şekilde zedelenmiş olur.

Memleketimizde bugünkü durum maalesef böyledir. Bizde, ötedenberi, hâkimler emeklilik bakımından memur statüsüne tâbi tutulmuşlar ve haklarında umumî hükümler tatbik edilmiştir. 1949'danberi de, bütün memurlar gibi, Emekli Sandığı Kanunu hükümlerine tâbi bulunmaktadırlar. Burada esefle kaydetmek lâzımdır ki, 1953 ve 1954 senelerinde mezkûr kanunda yapılan değişiklikler, esasen hatalı olan bir sistemin mahzurlarını büsbütün ağırlaştırmak, ve icra organının emekliye sevk hususundaki

salâhiyetlerini gittikçe genişletmek suretile hâkimlerin istiklâlâtini hissedilir derecede zayıflatmak neticesini tevhit etmiştir.

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 40 ıncı maddesine göre, yaş haddi, kaide olarak, 65'dir. Fakat bu, kat'î değildir. Filhakika, aynı maddenin ikinci fıkrası, hizmet müddetleri ne olursa olsun, 60 yaşını dolduranlar hakkında da kurumlarınca yaş haddinin tatbik edilebileceğini tasrih etmektedir. Bugünkü durumda bütün hâkimlere şâmil olan bu madde mucibince, Adalet Vekili, 60 yaşını dolduran bir hâkimi istediği zaman emekliye ayırmak salâhiyetini haizdir. Altmış yaşını doldurmuş olan hâkimlerin mevkilerini muhafaza edip etmeyecekleri hususunu vekilin keyfi takdirine tâbi kılan bu hükmün, hâkimlik teminatı ile ne dereceye kadar kabili telif olduğunu söylemeğe hacet yoktur.

Fakat, mesele bundan ibaret değildir. Emekli Sandığı Kanununda hâkimlik teminatını daha sıkı ve daha ağır bir surette tahdit eden diğer bir hüküm mevcuttur. Bu, 39 uncu maddenin (b) fıkrası hükmüdür. Bu fıkra, ilk şekliyle, bazı istisnalar hariçinde, 30 hizmet yılını tamamlamış olanların «kurumlarınca lüzum görüldüğünde yaş kaydı aranmaksızın resen» emekliye sevk edilebileceklerini beyan etmekte idi. Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerini değiştiren 9/7/1953 tarih ve 6122 sayılı kanunla bu fıkradaki 30 hizmet yılı kaydı 25 yıla indirilmiş bulunmaktadır. Şimdi, bu hüküm muvacehesinde, 25 hizmet yılını tamamlamış olan hâkimler fiilen teminatlarını kaybetmektedirler. Zira, 25 sene doluktan sonra, hiçbir objektif kıstas aranmaksızın ve hiçbir mucip sebep gösterilmeksizin, sırf Adliye Vekâletince «lüzum görüldüğü» mülâhazasile resen emekliye ayrılacaklardır. Bilfarz, 25 yaşında mesleğe intisap eden bir hâkim, 25 sene sonra, henüz 50 yaşında olduğu halde emekliye ayrılmak ihtimali ile karşı karşıya kalacaktır. Bu andan itibaren, bu ihtimali daima hatırında tutmak ve belki de vazifesinden olmamak için iktidar mevkiinde bulunanlarla «iyi geçinmek» mecburiyetini hissedecektir. Böyle bir mecburiyet hissi duyan ve «ihinde daimî bir endişenin gölgesile hüküm veren bir hâkimin teminata sahip olduğunu kabul etmek biraz güçtür.

Temyiz Mahkemesi reis ve azaları, 21 Haziran 1954 tarihine gelinceye kadar, yukarıdaki hükümlerin şümûl sahası dışında kalmakta ve böylece diğer hâkimlere nazaran daha kuvvetli bir teminata mazhar bulunmakta idiler. Ancak, bu tarihte çıkarılan T. C. Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair 6422 sayılı kanunla, mezkûr hükümler Temyiz Mahkemesi reis ve azalarına da teşmil edilmiş, ve bu suretle emekliye sevk bakımından yüksek mahkeme hâkimleriyle diğer hâkimler arasında, hiçbir fark kalmamıştır. Bugün,

Temyiz Mahkemesi hâkimlerinin hemen hepsi 25 yılını doldurmuş oldukları cihetle, bunlar her ân için icra organı tarafından emekliye sevk edilebilmek durumundadırlar. Netekim, yakın zamanlarda şahit olduğumuz tatbikat, mezkûr kanun hükmü hakkında başlangıçta izhar edilen endişelerin bir vehimden ibaret olmadığını, ve bu hükmün, teminat prensibini hiçe sayabilmek bir Vekilin elinde çok tehlikeli bir silâh teşkil ettiğini göstermiş bulunmaktadır. Aslında hiçbir hâkim hakkında tatbik edilmesinin icabeden bir usulün yüksek mahkeme hâkimlerine de teşmilini, bu hususta ne söylenirse söylesin ve ne kadar gayret sarfedilirse edilsin, hukuk objektivitesi ve adli istiklâl prensibi bakımından makul ve mazur göstermek imkânsızdır. Resen emekliye sevk kararları aleyhine hiçbir suretle kaza mercilerine müracaat edilemeyeceği de dair 6122 sayılı kanuna konulan hükmün ise, sadece teminat müessesesini zedelemekle kalmayıp, idarî tasarruflardan kanunîlik kontrolünü bertaraf etmesi bakımından hukuk mefhumuna da aykırı düştüğünü ifade etmek zorundayız.

Hâkimlik teminatının umumiyetle kabul edilen üçüncü bir istisnası da adli reform tedbirleridir. Teminatın mutlak mânada

alınması, adalet teşkilâtında zaman zaman icrası zarurî görülecek tensikat ve ıslahatın tahakkukuna mâni olabilir. Teminatın bu şekilde kabulünün bizzat kendi gayesine yakırı düşeceği şüphesizdir. Binaenaleyh, hâkimlik teminatı, prensip itibarile, adaletin daha iyi işlemesi için icabettiği takdirde bazı mahkemelerin ilgasına veya kadrolarının tenkisine bir engel teşkil etmez.

Ancak, bu tedbirlerin alınmasında bazı usul ve şartlara riayet zarurîdir. Evveliminde, mahkeme ilgası ve kadro tenkisi teşriî bir tasarrufu icabettirir. Bu selâhiyet icra organına verildiği takdirde alınacak tedbirlerin muayyen şahısları istihdaf etmek ihtimal ve tehlikesi mevcuttur. Tenkizat dolayısıyla makam ve vazifelerin kaldırılmasında hâkimlik teminatına en uygun düşen usul, yerler kendiliklerinden boşaldıkça ilga etmek suretile tedricî bir daraltmaya gitmektir. Bu şekilde hareket etmek mümkün olmadığı takdirde de, ilganın objektif ölçüler dahilinde yapılması icabeder. Mahkemenin ilgası veya kadrosunun daraltılması sebeble açıkta kalan hâkime yeni bir vazife verilmesi lâzımdır. Bu arada hâkim, eskisi gibi maaşını almakta devam etmelidir.

Bizim Hâkimler Kanunumuz bu hususta umumî bir teminat hükmünü ihtiva et-

mekle beraber, mahkeme ilgası ve kadro tenkisi selâhiyetlerinin Adalet Vekiline ait olması, ve üç tayin teklifini kabul etmeyen bir hâkimin maaşının kesileceğine dair olan hüküm, bu teminatın kıymetini bir hayli azaltmaktadır.

Teminat müessesesinin bu zikretmiş olduğumuz umumî istisnalarından başka, Hâkimler Kanunumuz hiçbir suretle makul ve musip olmayan bir takım istisnalar ve takyitler daha ihtiva etmektedir. Bunların başında, teminatın bütün hâkimlere şamil olmayıp, ancak muayyen bir dereceye yükselmiş bulunanlara tanınmış olması gelir. Filhahika, mezkûr kanuna göre bizde hâkimler iki sınıfa ayrılmıştır. Bunlardan, aslı maaşı 60 lira ve daha yukarı olanlara teminat tanınmış, diğerleri ise bu teminata lâyık görülmemiştir. Binaenaleyh, aslı maaşı 60 liradan aşağı olan hâkimler üzerinde Adliye Vekâleti istediği gibi tasarruf etmek selâhiyetini haizdir. Hiçbir teminata sahip olmayan hâkimler müstakîl addedilemeyecekleri cihetle, bizde bir kısım hâkimler istiklâlden tamamen mahrum sayılırlar. Bu keyfiyetin, kayıtsız ve şartsız olarak hâkimlerin istiklâli prensibini vaz'eden Anayasa hükmüne aykırı olduğuna şüphe yoktur, (Sonu gelecek sayıda)

İktisadî Gelişmede Devletin Rolü

Yazan :

Prof. Dr. H. C. Richard

Çeviren : M. E.

Geri kalmış memleketlerin iktisadî kalkınma işlerinde içinde buldukları paradoks vaziyeti tebarüz ettiren bu yazı, İsveçrenin maruf gazetelerinden Neue Zürcher Zeitung'un 18.8.1954 tarihli sayısında intişar etmiştir. O zamandan bu yana aktüel değerinden hiç bir şey kaybetmeyen hatta daha da aktüel gelen bu yazıyı, meseleyi ilmî bakımdan ve bitaraf bir gözle incelediği için sütunlarımıza aynen alıyoruz.

«Bir üçüncü kuvvet»

Beynelmül iktisadî münasebetlerde yeni bir nizam kurma teşebbüslerinde; insanlığın, gelişmemiş bölgelerde yaşayan büyük bir kısmının arzu ve ihtiyaçlarına hususî bir ehemmiyet atfetmek, gün geçtikçe daha lüzumlu bir hal almaktadır. Birinci dünya harbine kadar mali ve ticarî bakımdan ehemmiyetli memleketler, kendi aralarında adeta bir kulüp teşkil ediyorlardı. O zamanlar dünyanın büyük bir kısmı, hiç değilse iktisaden ve çok kere de siyaseten birkaç «kumanda mahalli» nden idare edilebilmektey-

di. Dünya iktisadî krizi neticesinde iktisadî ugramış olan gidis yeniden tanzim edilirken bile sadece birkaç «nüve memleket» in hesaba katılmasının kâfi geleceği fikri hakim bulunuyordu.

Fakat o zamandan beri vaziyet çok değişti. «Geri kalmış milletler» in, gelişmeyi köstekleyen bağlardan kurtulma gayretleri artmıştır. Bu milletler, refah ve müsavat hususunda diğer ileri milletlerle aynı hakka sahip olduklarına kanidirlir. Bu hareket öyle bir noktaya gelmiştir ki artık onlara «tâbîlik» muamelesi yerine müsavi millet muamelesi yapmak kaçınılmaz bir hal almıştır. Bugün biz esas itibariyle gidisi daha önceden belli bulunan bir gelişmenin ilerlemiş bir safhasında bulunuyoruz. Bu gidis Japonya'nın kendisini - iktisadî bakımdan - batının imalât ve organizasyon usullerine intibak ettirmesiyle başlar. Japonya bu intibak sayesinde, büyük batı devletlerini zaman zaman bütün Üzak Doğudan atacak bir mertebeye yükselmiştir. Dünya iktisadî nizamındaki nisbî birlik 1914 senesindenberi daha da parçalanmıştır. Bunun sebebi sadece iki dünya harbinin maddî hasarları ve doğurduğu ihtilâller ve enflasyonlar değil, aynı zamanda alacaklı memleket ola-

rak İngiltere'nin yerine Amerika Birleşik Devletlerinin geçmiş olmasıdır. Fakat bunlardan daha müessir iki sebep te şunlardır: milliyetçi, protektiyonist ve devlet yardımı isteyen hareketler ve merkezi Moskova olan yeni bir kuvvet grubunun teşekkülü. Bu sonuncu grup antikapitalist ideolojilerin bayrağı altındadır. Bu ideolojiler sathî tetkikleri neticesi, gelişmemiş memleketlerin «uyan» kütlelerine çok cazip gelmektedir.

İstatistikî tahminlere göre bugün insanlığın altıda beşi, zamanımızın ölçülerine nisbetle maddî, sosyal ve sıhhi bakımlardan çok geri kalmış bölgelerde yaşamaktadır. Halen komünist idare'ler altında yaşayan ve insanlığın yüzde otuzunu teşkil eden kısmı nazarı itibara alınmasa bile kalan yüzde yetmişin sadece yüzde on beşi, sanayiye ve az veya çok hususî teşebbüse dayanan iktisat sistemine sahip memleketlerde yaşamaktadır. Zamanımız insanlarının mütebaki yüzde elli beşi, yüzde onbeş nısıf kuturlu dairenin dışındadır, ve hayat seviyeleri de çok düşüktür.

«Gelişmiş» ve «gelişmemiş» milletler arasındaki fark, ikinci dünya harbinin sonundanberi daha da büyümüştür. Bilhassa iptidai bir iktisat kademesinde bu-

lunan memleketlerde son senelerde hıf- zıssıhha sahasındaki gelişmeler sebebiyle nüfus, istihalden çok çabuk artmıştır. Bu ise halen mevcut bulunan ve çabucak etrafa sirayet eden memnuniyetsizliği körüklemekte ve dahilî ve haricî gerginlik- lere sebebiyet vermektedir.

Gelişmemiş memleketlerdeki «kur- tarıcı kuvvetler, hâlâ mevcut koloni sta- tüsünü yıkarak ileri milletlere müsavi haklar elde etmek ve kendi müsmir kuvvetlerinin gelişmesi için umumiyetle müsait olan şartları, serbest rekabet kai- delerinin çerçevesi içinde ve beynelmilel iş taksimi muvacehesinde temin etmekle iktifaya yanaşmıyorlar. Bunlar daha zi- yade karışık bir takım iktisadî, sosyal ve siyasî nizamlar peşindedirler. Bu ni- zamlar ekseriya ne batı liberalizminin ve ne de doğu komünizminin taklidi değil- dir. Bu gayretleri, Arjantindeki pero- nist hareketin parolası çok iyi ifade et- mektedir: «Siyasî hakimiyet, iktisadî is- tiklâl, içtimai adalet.»

Bu taleplerden hangisine daha ziya- de ehemmiyet verildiği her memleket- teki siyasî ve içtimai grupların yekdi- ğerine karşı takındıkları tavra bağlıdır. «İktisadî istiklâl» ekseriya muayyen mah- sullere istinat eden ihracat strüktürünü genişletmekle elde edilmeğe çalışılmakta ve bu gayretler yeni endüstriler kurmak, ithalât için müsait mübadele nisbetleri «terms of trade» ve ihracat için de uy- gun fiatlar temin etmek suretiyle takvi- ye edilmektedir. Bunları tamamlayıcı mahiyette olmak üzere, gelişmiş mil- letlerden ve beynelmilel organizasyon- lardan; pazarları ayarlama anlaşmaları, sermaye ve teknik yardım şeklinde mun- zam taleplerde bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletlerle bunların muhtelif komisyonlarında ve Amerika dev- letleri organlarının toplantılarında mü- şahede edilen ve kaçınılması kabil ol- mayan çatışmalar, demir perdenin bu tarafında bulunan «zenginler» le «fa- kırler» in iktisadî politika sahasındaki fikirleri arasında mevcut uçurumun endişe verici arazıdır. Kısacası bugün pratik bakımdan, iki büyük devletler blo- ku arasında «üçüncü bir cephe» yi temsil eden bir milletler grubu ile karşı kar- şıya bulunuyoruz. Halen devam eden kuvvetler mücadelesinde - bu mücadele ister askerî, ister iktisadî, isterse sosyal ve fikrî silâhlarla yapılsın - bu üçüncü grup muhtemelen neticeyi tayin ede- cek rolü oynayacaktır.

Bu memleketlerin gelişmesi ve ik- tisadî politika sahasındaki telâkkileri garp âlemi için şu bakımdan da çok mü- himdir: mevcut pazarların muhafazası, genişletilmesi ve yeni pazarlar tesisi hu- susları ve gelişmeye tâbi olduğu gibi bu memleketler lüzumlu ham maddelerin satıcısı ve sermaye yatırım sahaları ola- rak ta ayrı bir ehemmiyeti haizdirler.

Devletin plânlama vazifesi:

Bu mevzularla alakalı olarak mey-

dana çıkan meselelerden burada sadece bir aslı meseleyi ele alacağız : *devletin rolü*. Bu bölgelerin gelişmesinde, devlete düşen vazifenin, liberal iktisat sistemine nazaran çok geniş olmasının sebebi; bu memleketlerin ekseriyetinin, mutlaki- yetçi müstemleke rejimleri altında yaşa- mış olmaları veya asırlarca derebeylik sistemlerinin tesiri altında kalmış bulun- malarıdır. Her iki halde de müstakil bir orta sınıfın ve tenevvür etmiş bir çiftçi ve işçi sınıfının doğması hemen hemen imkânsız idi. Bu sebeple bu halk kütle- leri için şahsî gayretlerle yükselmeyi temin edecek fırsat ve kabiliyetler mev- cut değildi. Zengin ve münevver bir azınlık, umumiyetle okuma yazma bil- miyen bir fakirler ekseriyetine tahak- küm ediyordu. İçtimai sınıflandırmadaki bu esaslı muvazenesizlik, ananeye bağ- lılık, prodüksiyon usullerinin iptidailiği ve hususî teşebbüs ruhunun yokluğu bu memleketlerde siyasî ve iktisadî bir dur- gunluk meydana getirmiştir. Bu dur- gunluk ancak son zamanlarda ve bu da ancak kısmî olarak ecnebi firmalar veya haricî teşirlerle bertaraf edilebilmiştir.

Maamafih bu vaziyet şimdi tehlike- ye girmiş bulunmuyor. Çünkü millî kur- tuluş ve kuvvetlenme, millî gelirin çoğal- tilması ve daha âdil taksimi, kütlelerin refahının yükseltilmesi gibi istek ve arzular çok artmıştır. Halbuki diğer taraf- tan bu tekâmül için zarurî olan ve dev- lete tâbi bulunmayan yani şahsî mes'uli- yete dayanan içtimai müesseseler ve psi- kolojik şartlar ise çok eksiktir. Kapita- list sistemin risk ve zorluklarını göze almadan veya sanayi ihtilâlinin netice- lerine ayak uydurmadan daha yüksek gelirlerin temini talep edilmektedir. Prodükтивiteyi artırmak için ekseriya en modern makineler istenmektedir. Halbuki bu makineleri faydalı bir şekilde çalıştıracak ve bakımını yapacak teknik bilgi ve iş ahlâkı ekseriya mevcut değil- dir. İktisadın ve cemiyetin her sahasın- da acele ilerlemeler arzu edilmekte fa- kat ecnebi sermayenin ve mütehassısların istiraki için lüzumlu tedbirler alınmamak- tadır.

İşte bu bocalamada devlet, kurtarıcı olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet, ev- velemirde plânlayıcı olarak ilân edilmek- tedir. Bu maksatla devlet, vahdetli bir tekâmül için müşahhas gayeler tesbit edecek ve bu gayelerin tahakkuku için de en müsait vasıtaları temin ve kanunî ve idarî şartları da temin edecektir. Bir defa devlete bu vazifeler devredilirse - ki hal bugün gelişmemiş memleketler- de böyledir ve mevcut siyasî ve içtimai vaziyet te bunu emretmektedir - bir ta- kım prensip meseleleri meydana çıkmak- tadır, ki bunlara karşı bir vaziyet almak zaruridir. Bu meseleler arasında neyin mühim ve neyin ehemmiyetli olduğunu tesbit etme keyfiyeti hususî bir kıymeti haizdir: mevcut istihsal vasıtalarının hudutluluğu muvacehesinde, millî geli-

rin aşgari emekle arzu edilir şekilde artırılması için işe nereden başlamalı ve alınacak tedbirlerin sırası ne olmalı- dır? İktisadî ve sosyal bakımdan şayanı arzu olmıyan hadiseler ve bilhassa enf- lâsyona mümkün mertebe sebebiyet ver- meksizin bu işler nasıl yapılabilir? Bil- hassa mevcut ve temini mümkün malî imkânlarla göre iktisadî gelişmenin tem- posu ne olmalıdır ve bu imkânlar ne gibi haricî ve dahilî membalardan temin edil- melidir?

Bütün bunlar şöyle bir mukayeseyi icap ettirir: Bir tarafta müsmiriyeti ar- tıracak ve dış ticaret muvazenesini dü- zeltecek iktisadî tedbirler, diğer tarafta Sağlık, maarif, içtimai sigorta ve idarî hizmetler sahasındaki içtimai ve siyasî bakımdan şayanı arzu tedbirler ve niha- yet bunların ehemmiyet dereceleri. Bun- dan başka aslı sanayinin (Ziraat hay- vancılık ve ormancılık, balıkçılık ve madencilik) teşviki ile tâlî mamul eşya sanayinin ve santraller, sulama işleri, nakil vasıtaları, yeni siteler gibi *aslı tesislerin* teşviki arasında da münasip bir nisbet almak lâzım gelir. Ayrıca tâlî sanayide de nisbeten az sermayeye ih- tiyaç gösteren ve dahilide yetişen ham madde kullanan ve günlük ihtiyacı kar- şılayan sanayi ile daha yüksek serma- yeye ve usta işçiye ihtiyaç gösteren az çok «ağır karakterini taşıyan sanayi ara- sında da bir tefrik yapmak icap eder. Bizzat dış ticaret muvazenesi ve beynel- milel iş taksimine ait tedbirler de ehem- miyet derecelerine göre sıralanmalıdır.

Bunlardan başka millî gelirin sade iktisadî bakımdan değil, aynı zamanda siyasî bakımdan da ehemmiyeti aşikâr olan dağılımı meselesi vardır: Yalnız top- rak dağılımı ile değil, aynı zamanda nü- fusu seyrek mıntikalara hicretî teşvik ve köy hayatını canlandırmak suretiyle ek- seriya derebeylik kalıntıları ile malûl olan ziraî yapıyı değiştirmek yerinde ve lüzumlu mudur? Hususî teşebbüs ruhu ve sermaye terakümü münasip bir vergi politikası ve diğer tedbirlerle teşvik edilmeli midir? Yoksa muvazeneli bir cemiyet meydana getirmek ve geniş kütleleri işira kabiliyetinin yükselme- sini temin etmek için artan millî gelirin mühim bir kısmı, daha başlangıçta takip edilecek bir sosyal politika ile işçilere mi intikal ettirilmelidir?

Bu sonuncu mesele ile en mühim nohtaya, *iktisadî sisteme*, dokunmuş ol- duk. Prensip itibariyle hususî teşebbüs mü destekleniyor? Bu takdirde devletin mümkün olan en iyi hukukî ve idarî şartları temin etmesi ve kendi faaliye- tini sadece «aslı tesisler» e hasretmesi lâzım gelirdi. Yahut da mevcut şartlar altında ekseriya otoriter bir devlet sos- yalizmini ifade eden sosyalist bir sistem mi kurulmak isteniyor? Yoksa muayyen bir miktar devlet dirijizmi ve müdahale suretiyle bu iki alternatif arasında orta- lama bir çözüm mü hedef tutuluyor?

Gelişmemiş memleketler arasındaki bütün ayrılıklara rağmen pratikte şimdiye kadar görülen muayyen veya hiç değilse hâkim karakteri haiz temayüller tesbit etmek mümkündür. Evveleminde göze çarpan husus, geniş iktisadî ve sosyal programların uzun vadeli plânlara bağlanması lüzumunun prensip itibarıyla tasvip edilmesine mukabil tatbikatta ekseriya ihmal edilmiş olduğudur. Bunun kabahatı, yalnızca hükümetlerin ömürlerinin kısa oluşu, yüksek idarî mevkilerdeki tebeddüllât, lüzumlu malûmatın, bilhassa istatistikî malûmatın, eksikliği gibi hususlarda değil aynı zamanda dünyanın siyasî ve iktisadî vaziyetinin emiyetsizlik ve karışıklığında da aranmak lâzımdır. Buna ilâveten şu açık vakianın da bu husustaki tesiri büyüktür; bilhassa gelişmemiş memleketlerde hükümet süreleri, sosyal ilimler alîmi olmayıp siyaset adamıdır. Bu sebeple de kısa vadeli ve oportünist düşüncelere, rasyonel gelişme plânlarının prensip meselelerinde daha fazla yer vermektedirler.

Bunların neticesi ise ekseriya çok mahdut olan mevcut sermayenin ve kalifiye işçilerin parçalanarak bir takım ikbal perest projelere dağıtılmasıdır. Bu projelerin bir kısmının ekseriya rüçhaniyeti yoktur, diğer bir kısmı ise imkânsızlıklar yüzünden bitirilememektedir. Buna mukabil mühim gelişme meseleleri hiç ele alınmamaktadır. Bu meydana malûm sebeplerden dolayı politikacılar ve bürokratlar tarafından ele

alınan doğrudan doğruya verimli olmayan bazı projelerin ele alınması zikre şayandır. Meselâ birçok memleketlerde, sosyolojik ve idare tekniği bakımından henüz olgun bulunmadıkları halde, pahalıya mal olan sosyal sigorta sistemlerinin organizasyonu; sarayvari resmî binalar, mektepler, hastahaneler ve stad-yumlar işası v.s. Bunlar için çok kere Amerika Birleşik Devletleri nümune alınmakta, fakat bunlardan bu memleketlerin hâli hazır imkânları ve ihtiyaçları ile kâfi derecede faydalanılıp faydalanılmadığı düşünülmektedir.

Aynı temayül daha kuvvetli ölçüde olmak üzere günlük ihtiyaç maddeleri sanayiinin yerden mantar bitercesine teşvikinde de görülmektedir. Halbuki bu sanayilerin efektif talep, ham madde temini ve lüzumlu kalifiye işçi bakımından tabii şartları ekseriya çok gayri müsait ve bu sebeple de daimî devlet yardımı bu sanayiler için kaçınılmaz bir neticedir. Bu cins endüstrilerin yüksek maliyetleri umumî fiat ve maliyet seviyelerini yükseltmiş ve ihracata gayri müsait teşirler icra etmiştir. Bu sanayilere yatırılan sermaye'ler ekseriya munzam işira kuvveti yaratmakla temin edilmiş ve bu da devamlı ve artan bir enflasyon durumunun hasil olmasına yaramıştır. Yeni sanayilerin doğması bunların işçi ihtiyacını artırdığından köylerden şehirlere bir akın başlamış, bu da yiyecek ve ham madde istihsaline tesir etmiş ve halkın yiyecek durumu ile tekiye muvazenesi için namüsait neticeler doğmuştur.

Aslı sanayiinin hakiki bir ilerlemesi; umumî olarak köy halkı ihtiyaçlarının ihmali, hususî olarak ta kendini zorlayan nakliye sistemi, enerji istihsalı, sulama ve toprağın verimini arttırma işleri sebebiyle geri kalmıştır. Gayri müsait yollar, limanlarla nakil vasıtaları, toprak mülkiyetinin verimsiz ellerde toplanmış olması, ziraat ve madencilğin genişletilip geliştirilmesine mani teşkil etmektedir. Millî toprağın büyük kısımları iptidai bir yaşama ve iktisat şekline terk edilirken bir kaç «su başı» şehrinin normalden çabuk büyümesi teşvik ve bunlarla da ekseriya iftihar edilmektedir. Halbuki bunlar iftiharla değil, ilerliyen bir iktisadî ve sosyal muvazenesizliğin arazi olarak endişe ile mütalâa edilme'lydiler.

Ecnebi sermaye, müteşebbis ve mühassısların iştirâki hususunda da su alternatifler arasında bir bocalama sezilmektedir. Bir taraftan böyle bir iştirâk ne kadar fazla bir derecede gelişme isteniyorsa o derecede de lüzümü hissediliyor, diğer taraftan çok kuvvetli olan ve gittikçe de artan milliyetçilik hisleri de buna dar hudutlar çizmektedir. Bu sebeple devletler arası organizasyonlarından ve bilhassa beynelmilel kalkınma bankasından gittikçe artan Birleşmiş Milletlerin bir gelişme fonu kurması, Amerikanın malî ve teknik yardımının genişletilmesi ve devamı istemektedir. Fakat dış kaynaklar istisnasız olarak kâfi gelmediğinden projelerin devlet veya millî kurumlar eliyle finansmanı cihetine gidilmiş yani enflüyonist neticeler doğuran munzam paralar basılmıştır. (ikinci kısmı gelecek sayıda)

Ayın Hukukî Haberleri

Orman Yangını :

6831 sayılı Orman Kanununun 69. ncu maddesine dayanılarak, Millî Savunma, İçişleri ve Tarım Bakanlıkları tarafından müştereken hazırlanan «Orman Yangınlarının önlenmesinde ve söndürülmesinde Vazifelilerin görevleri işlere dair talimatname» 26 ocak 1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin ikinci maddesinde, orman içinde veya yakınında ateş veya yangın belirtisi gören herkes bunu derhal, orman dairesine veya en yakın muhtar veya jandarma polis daire veya memurlarına veya her derecedeki mülkiye âmirlerine haber vermekle mükellef tutulmuştur.

Yangın mahalline yakın ve civar köy ve kasabalarda bulunan 18 yaşını bitirmiş ve 50 yaşını doldurmamış bütün erkekler yangını söndürmekle mükellef tutulmuşlardır.

Yangın söndürmeğe iştirak edenlere parasız ekmek, katık (peynir helva zeytin) ve köylü sigarası verilecek ve başkaca bir ücret verilmiyecektir.

(Resmî Gazete 5919, 26 ocak 1957)

Gemi Sicili Nizamnamesi :

6762 sayılı Ticaret kanununun 833 ve 865 inci maddelerine dayanılarak Adalet Bakanlığınca hazırlanan «Gemi Sicili Nizamnamesi» 4 şubat 1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

(Resmî Gazete 9526, 4 şubat 1957)

Ticaret Sicili Nizamnamesi :

Türk Ticaret Kanununun 28. nci maddesine dayanılarak Adalet Bakanlığınca hazırlanan «Ticaret Sicili Nizamnamesi» 8 şubat 1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

(Resmî Gazete 9530, 8 şubat 1957)

Otomobil :

Türk Parası kıymetini koruma

hakkındaki 14 sayılı kararın 50. nci maddesi değiştirilmiştir. Buna göre 5383 sayılı Gümrük Kanununun 18. nci maddesi hükmüne göre veya beynelmilel anlaşmalara müteallik kanunlar gereğince muafien veya bedelsiz olarak yurda sokulmuş olan bilcümle otomobil veya benzeri nakil vasıtalarının ithal tarihinden itibaren beş yıl geçmedikçe ahara satış, devir, rehin, icar, hibe ve temlik veya sair suretlerle ahara istifadesine bırakılması yasak edilmiştir.

Bu otomobiller beş yıl içinde ancak Devlet Malzeme Ofisine satılabilecektir. Bu otomobiller Devlet Malzeme ofisinde, Devlet Daire ve müesseseleri ihtiyacına tahsis edilecekler ve bunun dışında kalanlar tevzie tabi tutulacaklardır.

(Resmî Gazete 9531, 9 şubat 1957)

Malûliyet, İhtiyarlık ve ölüm sigortaları Kanunu :

3088 sayılı işkanununun tatbik edildiği iş yerlerinde çalışan ve sigortalı sayılanlarla, 5953 ve 6379 sayılı kanunlar şumulüne giren gazeteciler ve gemi adamlarının maluliyetleri, ihtiyarlıkları ve ölümleri halinde yapılacak yardımlar, bu kanunla düzenlenmiştir.

Buna göre, maluliyet ve ihtiyarlık sigortası ile aylık bağlanması veya toptan ödeme yapılması, ölüm sigortası ile de, ölen sigortalının eşine, çocuklarına ana ve babasına aylık bağlanması veyahut toptan ödeme yapılması esası kabul edilmiştir.

Bu kanun 1 Mayıs 1957 tarihinde yürürlüğe girecektir.
(Resmi Gazete 9534, 13 Şubat 1957)

Asgari Geçim indirimi :

Gelir Vergisi Kanununun 32 ve 89. cu maddeleri 6908 sayılı kanunla değiştirilmiştir.

Bekâr mükelleflerin yıllık gelirlerinin 810 lirası, çocuksuz evli mükelleflerin 1350 lirası, Bir veya iki çocuklu evli mükelleflerin 1620 lirası,

üç veya dört çocuklu evli mükelleflerin 1890 lirası ve dörtten fazla çocuklu evli mükelleflerin 2160 lirası vergiden muaf tutulmaktadır.

Muaddel 89, ncu maddeye göre gelir vergisi nisbetlerinde aşağıdaki şekilde yeniden tesbit edilmiştir :

		Verginin nisbeti %	
İlk	Gelir dilimleri		
	2.500 lira için		15
sonra gelen	5.000 " "	" "	20
" "	10.000 " "	" "	25
" "	20.000 " "	" "	30
" "	20.000 " "	" "	35
" "	20.000 " "	" "	40
" "	22.500 " "	" "	45
" "	25.000 " "	" "	50
" "	50.000 " "	" "	55
" "	125.000 " "	" "	60

300.000 lira ve daha fazla olan maddelere % 50 nisbeti tatbik olunur.

Bu kanunun hükümleri ücretliler hakkında 1/3/1957 tarihinde diğer mükellefler hakkında 1/1/1958 tarihinde yürürlüğe girecektir.
(Resmi Gazete 14/2/1957, 9535)

Başarabileceğinize emin olduğum için bu mektubu yazıyorum. Ricam şundan ibarettir:

«Forumu yayma» ve «Forum gibi düşünenleri» tanıştırma sütunu açınız. Şekil ve tertibi size bırakıyorum; fakat burada birbirleriyle tanışmak isteyen «Forum gibi düşünenlerin» adreslerini ve isimlerini muntazaman dercediniz. Geri kalanını ben deruhte ederim; yani, ilk önce bunları oturdularını şehir dahilinde ve sonra da şehirler arasında temasa getirmek mevzuunda gönüllü olarak çalışırım ve hattâ, icabeden muhaberatın büyük bir kısmını da üzerime alırım. Belki bu şekilde birbirlerine az çok benzeyen Türklerin bir araya gelip bir muhit yaratmalarına meydan vermiş oluruz ve bu suretle memlekette ergeç doğup inkişaf etmesi lâzımgelen ilmi ve demokratik düşüncenin vücut bulmasına; ufak da olsa, bir yardım yapılmış olur.

Mecdi Devrim — İstanbul

Okurların forumu

Forum Okuyanların Tanışması

Forum Yazı Kurulu'na

Mecmuanızı takriben bir senedir muntazam okumaktayım. Başmakalelerinizin ekserisinin muhteiyatıyla, umumiyetle, mutabakat halindedim; ayrıca mecmuanızın umumî havası ve bilhassa göstermekte devam ettiğiniz medenî cesaret beni manen çok takviye etmektedir.

Muhalefet partilerimizin vaziyetine temas eden son nüshadaki başmakaleyi okuduğum zaman yazanın tamamıyla benim ağızımdan konuştuğunu ve mensubu bulunduğum Hürriyet Partisinde ki arkadaşlara muhtelif vasilerle ve muhtelif şekillerde ifade etmeğe çalıştığım fikirlerin aynen ortaya atıldığını müşahede ettim ve doğrusunu isterseniz hem sevindim, hem re üzüldüm. Sevincim Türkiyemizde ki muhtelif meseleleri Avrupa nihiyetle kavrayan-adeden cüz'i dahi olsa-bir gençliğin nihayet yetişebilmiş olmasındandır; üzüntüm ise-iktidar da olsun veya muhalefette bulunsun-siyasi partilerimizin idare kadrolarının henüz bunu anlayacak seviyede bile bulunmamalarının ileri gelmektedir.

Mamafih başmakaleniz bana şu ilhamı verdi:

«Herhalde (dedim) Forumun fikirlerinin ve demokratik ve sosyal görüş zaviyesinin kendininkilerine uyduğunu gören, anlayan ve hisseden şahıs yalnız ben değilim. Her halde Türkiyenin muhtelif şehirlerinde bulunan bir çok insanlarla bu sahalarda fikir, kanaat ve his iştiraki halindediz. Fakat buna rağmen her birimiz kendi köşesine çekilmiş, adeta manen büzülmüş ve yalnızlığıyla başbaşa kalmış, anlaşılammak ve etrafındakileri anlayamamamk ıstırabiyle heder olup gitmektedir.

Ne yazık ki (dedim) bunlar birbirleriyle tanışmak, konuşmak, birbirini tanıyıp benzerlerini rastlamanın vereceği maddî ve manevî cesareten mahrum olarak göçüp giderler».

ve sonra şöyle düşündüm:

«Bunları birbirleriyle tanıştırmamızın, temasa getirmenin karşılaştırmanın imkânı, yolu yok mudur?»

«Acaba (dedim) yine Forum bu işi başaramaz mı?»

Hoşgörü

Eskilerin «müsamaha», frenklerin «tolerance» dedikleri hoşgörü, bizce, demokrasinin dayandığı ilkelerden biri, belki de başlıcası. Bir aile toplantısında, şu veya bu konu üstünde siz daha ağızınızı açmak üzereyken: «Lafını balla kestim..» diye ortaya atılıp sizi susturan o tatsız gevezeyi ne kadar sevebilirsiniz? Anlatacak çok değerli fikirleri, verilecek öğütleri olsa da, karşısındakine söz ve düşünce hürlüğü tanımayan bu kişi, zamanla canınızı sıkmağa başlayacak, sizi kendisinden de fikirlerinden de ister istemez soğutacaktır.

Bununla beraber; bir aile toplantısında o durmadan konuşur, kendi inandığı ilkelerin doğruluğuna sizi kandırmağa uğraşırken, sizi orada tutan şey, olsa olsa bir nezaket ve terbiye icabıdır. İçinizden kalkıp gitmek geçtiği halde, susar, sabreder, ama bir daha o adamla yüzyüze gelmekten sakınırsınız.

Teke tek münasebetlerde bu, böyle olur ya; bir toplum içinde nasıl olsun? Karşılıklı iki parti tasavvur edelim ki, biri: «Benim propagandam mübah, seninkisi günah!» demekte. Gazetelerin, radyoların hep kendi çıkarına göre çalışmasını istiyor. Bu uğurda en küçük fırsatı kaçırmıyor. Siz aksi tezi savundunuz, veya maddyanın tersini göstermeğe yeltendiniz mi, karşınıza bir takım susturucu,

yıldırıcı tedbirle dikiliyor. O zaman ne yapacaksınız? Haydi salonda nezaket icabı oturdunuz, bir veya iki saat o çileyi çektiniz. Ama yurt içinde "nezaket icabı" oturup ömrünüz boyunca o çileyi nasıl çekersiniz? Konuşmak, içini dökmek onun kadar sizin de hakkınız ve memleket hiç kimsenin çiftliği değil. Bu durumda, ister istemez, bir kampanya açacaksınız, yahut açılmış olana katılacaksınız ve bu kampanya, gene ister istemez, karşı parti kendisini bir takım yasa, genelge ve buyruklarla koruduğu ve siz de o yasa, genelge ve buyrukların kaldırılmasına uğraşacağınız için siyasi bir renk ve hüviyete bürünecektir.

Oysa; arada bir hoşgörülük olsaydı, herkes herkesi kendi idrak ve vicdanında tartmak suretiyle dinleyebilseydi, daha verimli işlere harcanacak zamanınızı heder etmiyecektiniz. İlgilendiğiniz ilmi konular üstünde daha çok derinleşmek, kitleye daha yararlı olmak imkânına sahip bulunacaktınız. Böylece, uygarlık bile, herhangi bir ulusta hoşgörülüğün gelip yerleşmesiyle başlıyor. Aşlamak istediği din uğruna çarmıha gerilen İsa, fikrini savunduğu için ateşte yakılmağa hükümlü Galilé, hoşgörülüğü tanımayan eski çağların kurbanları hep.

Ama bugün, batı uygarlığında, savunduğu fikir ve inanç yüzünden "kahraman" olan hiçkimse yoktur. Hoşgörülük kahramanlığı kaldırmıştır. Eğer bazı fikir adamları, kalem sahipleri savundukları inançlar yüzünden halâ kahraman olabiliyorlarsa, bu, içinde buldukları toplumun henüz batı uygarlığı seviyesine erişmemiş olmasının, karşılıklı hoşgörülüğün yoksulluğunun sonucudur.

Bir tarihte, Londra'ya gidip gelmiş bir bayan gazetecimizden bir anektod dinledim. Hayd Park'ta bir hatip söylev çekiyor, yüzyıllardır başlarına musallat olan İmparatorluğun tasfiyesi için Buckingham sarayının havaya uçurulmasını ileri sürüyormuş. Bu acıip öğüt bir hayli dinleyici toplamış çevresine. Yollar tıkanmış. Bir trafik memuru, bakmış olacak gibi değil. Kalabalığa yaklaşmış ve hatipten bir dakika izin alıp: "Sayın bayanlar, baylar-" demiş. "Buckingham sarayını uçurmak isteyenler lütfen sola, istemiyenler lütfen sağa ayrılınsınlar da yol açılsın!"

Belki gerçek, belki de uydurulmuş. Ama siyasi atmosferdeki olgunluğu belirten çok güzel bir anektod bu. Vazifeli, vazifesiz herkesin o hoşgörülüğe, o seviyeye erişmesi gerek işte! Saray uçurmağı düşünmek delillerin harcı ya, deliler bile konuşabiliyor. Akıllılar neden sussun?

Ömer SAKIP

Politikada Ahlâk

Forum Yazı Kurulu'na

Bir çok kişilerde, hattâ aydınlar arasında, yanlış, sakat bir düşünce, tehlikeli bir inanış vardır. O da politikada ahlâk kurallarına bağlı olmak pek erdemsiz bir hareket sayılmaz. Hiç değilse mühim, üstünde titizlikle durulması lâzım gelen bir husus değildir. Bu kötü düşünce ve inanış pek belirli, bilinçli de değildir. Zira kimse çıkıpta açıkça ve cesaretle kendini ahlâk kuralları dışında gören bir devlet adamını savunamaz. Savunamaz ama bu karakterde politikacılar karşı çoklarının davranışı hoşgörür, tepkisi zayıftır.

Gerçi devlet adamının ahlâka bağlı olup olmaması problemi hâlâ açıkça çözülmemiştir. Tarih boyunca bir çok düşünürler olumlu veya olumsuz tezi savunmuşlardır. Örneğin Platon, Kant Politikacı ahlâk kurallarıyla bağlı olmalıdır, Machiavelli, Nietzsche, Karl Marx, Spengler gibi düşünürler devlet adamı her türlü ahlâkı düşünce ve kayıtlardan uzaktır, uzak olmak zorunluğundur dendir tezini ileri sürmüşlerdir. Tatbikatta da ahlâkla hiç bir ilişkisi olmayan yüzlerce devlet adamı görülmüştür. Görülmektedir.. Oysa demokrasi, kanun hâkimiyetinin yanında bir ahlâk bir erdem rejimidir. Ahlâk ve erdemün itibar görmediği bir siyasi düzende gerçek anlamıyla halk idaresi olamaz. Bö-

le bir rejim soysuzlaşmağa mahkûmdur. Kanunun hâkimiyetine dayanan, ahlâk erdem gibi manevî değerlere kıymet veren özgürlük rejimleriyle bağdaşmaz. Rejimi Machiavellist bir sisteme götürür. Zira Machiavelli siyasi nazariyesinde, âmmenin menfaati, devletin selâmeti, kuvvetli ve sağlam bir nizam, sükûnet ve devamlılığı temin edebilmek için, iktidarı elinde bulunduranları ahlâk kurallarını çiğnemesini hoşgörür ile karşılayan, hattâ çoğu zaman zarurî gören bir kuramcıdır. Kısaca onun sisteminde iktidarı elde tutabilmek için politikada herşey mübahtır. Öyle ki halka yalan söyleyebilir, taahhütlerini, vaatlarını yerine getirmeye bilir. Her türlü hileye, kuvvete başvurabilir. İyi bir hükümdar sert, gaddar, haşın tabiatlı, yalan söyleyebilen, kendi deyimiyle «Aslan gibi kuvvetli, tilki gibi kurnaz» bir kimse olmalıdır.

Oysa ki ahlâk kurallarına bağlılık, erdemli bir davranış, demokrasinin, özgür rejimin ilk şartıdır. İktidarı ellerine alanlar herşeyden önce muhalefetteyken söylediklerini yapmak zorundadırlar.

Vaat ve taahhütlerde mi bulundular, bunları yerine getirmelidirler. Nasıl ki ferdi davranışlarımızda vaadini tutmayan, yalan söyleyen kişiye değer vermezsek, ahlâklı bir adam gözüyle bakmazsak, kütleri idare eden, memleket problemlerinin hallini üzerine alan, bir çok sorumluluklar yüklenen, bunun yanında kendisine geniş yetkiler verilen kimselerde, ahlâk kurallarına aykırı

Apartman daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Ünlü - pamuklu
Satışlarımızda %10 TENZİLÂT

MEVDUAT SAHIPLERINE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

rı tutumu, erdemsizliği nasıl mazur görebiliriz.

Memleketimizde «Politika çamur bir meslektir» diyenlerin zihniyeti, siyasette bazı ahlâksızlıkları, erdemsizlikleri hoşgören ve bilinç altında yerleşmiş olan korkunç bir düşüncenin belirtisinden başka bir şey değildir.

Devleti idare etmek, sorumluluğunu yüklenmek isteyenler, önce şunu bilmelidirler ki, gerçek demokrasi bir ahlâk, erdem rejimidir. Demokrasinin gerçek savunucuları da herkesten çok ahlâklı ve erdemli kişiler olmalıdır.

Sami KATIRCIOĞLU - İzmir

Kalkınmanın Temel Şartı

Forum Yazı Kurulu'na;

Günümüzde Batı uygarlığı seviyesine erişmemiş ülkeler, çok büyük ulusal sorunlarla karşılaşmıştır: Toplumsal kalkınmak. Bu sorunun ülkemiz için de önemi açıktır. Ancak bu konudaki tartışmaların hemen hepsi, «iktisaden geri kalmış ülkeler» ve bunların «iktisaden kalkınması» konularında çevresinde dönmektedir.

Bize kalırsa «kaldıktan geri zama», bir «neden» değil, bir «sonuç» olsa gerektir. Toplumun uygarlık bakımından geri kalışı düşünülebilir. Tutumsal (economic) olarak geri kalmak bunun sonucu hiç değilse bir parçasıdır. Sonucunu kabul etmek daha kolay görüldüğüne göre sorunu o yönden incelemeye çalışalım. (Bunu yaparken toplumun kalkınmasını «manevî» ve maddî yönlerden ele alıyoruz.)

1 — Birincisi şüphesiz ancak eğitim yoluyla gerçekleşebilir. Yalnız eğitimden burada batılı anlamında, devrim anlayışıyla ilgili olarak eğitimi belirtmek istiyoruz. Bunu — üzüler söyleyiyoruz — hiçbir Cumhuriyet Hükümeti gerçekleştirememiştir. Bunu, büyük bir çoğunluğumuzun okuma yazma bilmemesine bakarak demiyoruz. Orta eğitim kurumlarımızın bugün batı uygarlığının, batı düşüncesinin temeli olan eski Yunan ve Lâtin kültüründen yoksun oluşlarından anlıyoruz. Eğitim yaşamamızda köy enstitüleriyle pırıldayan umut ışığı, bu kurumların yönünden saptırılmasıyla sönmüştür. Hele son yıllarda lâyük Türkiye Cumhuriyetinin devlet okullarında dinsel eğitimin konması bizi karanlıklara boğmuştur.

2 — Toplumumuzun ikinci yönden kalkınmasına gelince (buna toplumsal kalkınma diyebiliriz) bunu iki şıkta belirtebiliriz:

A — Yatırımlarımızı hızla arttırmak

B — Tutumsal bünyemizi sosyalize etmek.

A — İktidar sözcüleri, ekonomik politikalarına karşı yapılan bilimsel olsun olmasın itiraz ve eleştirilere cevabında daima «bize neden bu kadar çok yatırım yapıyorsunuz diyorlar» yani yatırım yapmıyalım, kalkınmıyalım mı? diye durmuşlardır. O kadar diyedürmüşlerdir ki yukarıda yatırımlarımızı hızla arttıralım sözü ilk bakıxta iktidar taraftarlarının ekmeğine yağ sürer görünmektedir. Oysa 9/1/1957 tarihli Dünya'da çıkan, kaynağı (Economic Survey of Europe in 1955 s. 36, 144,50, 222) olan 1950-54 yatırımlarının millî hasılaya ortalama oranlarını gösteren uluslararası bir istatistikte ulusal gelirimize oranla ne kerte zavallı yatırım yaptığımız görülmektedir. Bu istatistiği burada tekrarlamamız faydalıdır:

Ülkeler	G. Safi Yatırım
Norveç	30
Yugoslavya	80
Finlandiya	25
B. Almanya	21
Avusturya	20
Hollanda	20
İtalya	19
İsveç	19
Yunanistan	14
Portekiz	13
Türkiye	12
Bulgaristan	21
Polonya	22
Çek	17

Söylemek fazladır ki yukardaki hiç bir ülke, Türkiyeninki kadar kalkınma gereksinmesi karşısında değildir.

B — Tutumsal bünyemizi sosyalize etmekten şunu demek istiyoruz:

Bir kere «kendi gücümüze» göre yatırımlarımızı durmadan arttırdığımız halde 1953 tenberi sabit fiatlarla olan ulusal gelirimizde azalmalar oluşu ve yukarıda belirtildiği gibi (ulusal gelirimize oran bakımından) çok az bir yatırım yapıldığı halde piyasamızın şiddetli bir enflasyonist etkinin altında kaldığı düşünülürken öz gücür bir düzende tutumsal bünyemizi sosyalize etmemizin gereği ortaya çıkar.

Bu noktaya bir Aydın Yalçın'ın bile parmak basmayı düşünölmeye değer doğrusu. 9/1/1957 tarihli Dünya'daki yazısından sonra «şekilde kalan bir tenkitçi» olmak durumundan korkmuyormu acaba? Salt program mıdır ki derdimiz? Bazı ileri ülkelerin plânsız da kalkındıklarını kabul ettiğine göre...

Tutumsal bünyemizi iki şıkta başarmamız mümkün olabilir;

a — Toplumdaki aşırı servet farklarını olabilen en aşağı bir seviyeye indirmek için yeni ve ilerci vergiler uygulamak. Böylece bir yandan bir takım satınalma güçlerini devlet sektörüne çekmek, bir yandan da top-

lumsal güvenlik kurumlarını gerçekleştirilmeye çalışmak.

b — Bu vergilerin dışında kalan ve boş duran servet ve kapital kaynaklarının çalıştırılmasını zorlamak; boş kalan üretim öğelerini ulusal üretimin yanında yer almasını sağlamak — kısaca kamunun asığına (menfaatına) sunmak.

Son sözümüz, servet sahibi ülkesever aydınlaradır:

Sorun olan, servet sahibi asığı olmadan bir doğruyu savunmak değil, asığı tersine de olsa doğruları savunmaktır.

Saygılarımla,

Nejat YARDIMCI - Ankara

Yarı Aydınlar

Forum Yazı Kurulu'na

Onbeş sene kadar önce Yücel Dergisinde okuduğum Atatürk'le ilgili bir fıkrayı hatırlıyorum. Bir zat Maarif Vekili tâyin edilmiştir. Vazife ile İstanbul'a gidecektir. Atatürk Maarif siyaseti hakkında direktif vermek üzere yeni Vekili çağırıyor. O günlerde Türkiye'de alkollü içkiler yasağı vardır. Ama Atatürk akşamları Söğütözü'ndeki kulübesinde muntazam sofrasını kurdukmaktadır Yeni Maarif Vekili İstanbul'a hareketinden bir gün önce Söğütözü'nde Atatürk'ün sofrasında hazır bulunuyor. Vekil Atatürk'ü dinlemektedir. Atatürk bir polis çağırıyor. Kadehi göstererek;

— Bunun içindeki nedir?

Diye soruyor.

Polis alkollü içkiler yasağını düşünüyor, ihtiyatlı bir tavır takınıyor;

— Su efendim, diye cevap veriyor.

Atatürk kadehe biraç su katıyor. Bulanan rakının ne olduğunu soruyor. Polis kurnaz:

— Su efendim, diyor.

Uğraşılıyor, biraz tattırıyor. Ama polis «Sudur» deyip ısrar ediyor.

Atatürk etraftaki emniyet karakolu jandarmalarından birisini istiyor. İri yarı bir jandarma koşarak gelip:

— Buyurun gomutanım! diyerek hazır oluyor.

Atatürk kadehi gösteriyor:

— Bu nedir oğlum?

— Irakı Paşam! diyor asker.

— Bunu içmek yasak değil mi?

— Yasağ!

— E ben niye içiyorum?

— Sen içmeyip de ben mi içeceğim Paşam...

Jandarma çatır çatır böyle konuşuyor.

Polis jandarmanın saflığına, kabalığına üzülüyor, utanıyor.

Atatürk Yeni Maarif Vekiline dönüyor, sinirlenmiştir:

— Bu milleti diyor, ya tam okutun, tam münevver yapın, yahut bu haliyle bırakın, daha iyi...

Turhan Fevziöglü hâdisesinden sonra bu fıkrayı sık sık hatırladım. Doğrusu ya ilk günler ihtiyatla karşılaşmıştım. İktidar mensuplarının kanaatları bir dereceye kadar doğru da olabilirdi. Turhan Fevziöglü ve arkadaşları kürsülerini kullanıp gizli gizli muhalif bir partinin propagandasını yapmakta buluna bilirlerdi.

Ama hâdiseler son şeklini alıp, kürsülerinden görevlerinden ayrıldıktan sonra da bu hocalar, ilim adamı ağırlıklarını, bitarafliklerini muhafaza ettiler. Samimi kanaatlarının bir parti ile beraber değil, ilmin, bilginin gerektirdiği şekilde olduğunu gene aynı olgun yazılarıyla isbat ettiler ve edecekler sanıyorum.

İçlerinden bir ikisinin Falih Rıfkı'nın gazetesine yazı yazdıklarını bir kusur olarak ileri sürmek mümkündür. Ama başka hangi gazeteye yazabilirlerdi. Örneğin Cumhuriyet'e yazsalar aynı şey değil miydi?

Bir de şunu merak ediyorum; Atatürk'ün hasret çektiği tam aydın tipine Türkiye'de misâl aransa acaba kim gösterilebilir... Atatürk'ün ilk sorularını sorduğu ve «Sudur efendim» cevabını aldığı polis bu günkü temsilcileri kimlerdir? «Müesseseyi kurtaralım» diyenler doğru söyleyen, riya nedir bilmiyen mehmetciğin saflığına üzülen polise benzemiş olmasınlar... O zaman vah en yüksek okullarımızın haline. Geçmiş Maarif Vekillerimiz Atatürk'ün direktifini yerine getirememişler. Bol bol yarı aydın yetiştirmekle yetinmişler.

İyi ki beş on Turhan Fevziöglü bari var. Değilse adamın kemikleri sızlardı.

A. ÖZAYDIN - Turhal

Gençliğin Tahsil İmkânları

Forum Yazı Kurulu'na,

Hakkı Şahap'ın, Orhan Hançerlioğlu'nun birinciliği kazanan Ali'si münasebetile gönderdiği yazıyı 15 Ekim 1956 tarihli Forum'da okudum. Bay Hakkı Şahap, yazısının, gençlerin bu günkü durumuna temas eden bir yerinde şöyle diyor:

«Sayın Başbakanımızın seyahatten döndüğü, birçok fabrika kapılarına vatan satındaki kalkınmanın yüzüğünü taktığı,

hattâ Türk Milleti ile büyük çaptaki yükseliş hamleleri arasında nikâhlar kıydığı muhakkak. Fakat, öğretim - Eğitim ve bilhassa genç aydınların dâvasına çareler bulmaya çalışıldığına inanmıyoruz. Hele hususî yurtlarda, otel odalarında bir yatakta beraber gecelemeğe mecbur olarak; ertesi gün bir yere kapılanamamanın korkunç rüyaları ile uyanan Üniversite gençlerinin ayrı ayrı kişilerinin buna inanması adeta imkânsız.»

Hakkı Şahap'ın bu sözlerine iştirak ettiğimi belirttikten sonra: bu mesele üzerinde biraz da ben durmak istiyorum:

Gençliğin, bir milletin mukadderatındaki mühim rolünü, Büyük Atatürk Cumhuriyeti gençliğe emanet etmek suretile göstermiştir. Hiç şüphesiz ki, Atatürk Cumhuriyeti cahil bir gençliğe, daha doğrusu, batıl düşünceleri hamil bir gençliğe emanet etmemiştir. Ata'nın kastettiği gençlik, küflü düşüncenin terbiye ettiği gençlik değil; «En hakiki mürşit» olarak izah ettiği ilmin terbiye ettiği bir gençliktir. Abdülhamit istibdadının yıkılmasına Harbiyeli, Tıbbiyeli ve Mülkiyeli gençlerin önderlik yapması, Fransız İhtilâline ön ayak olanların: Mostesquieu, Voltaire ve Rousseau gibi Müteffekirleri okuyan aydınların olması, Kültür ile cehalet arasındaki farkı iyi formüle eder kanaatındayım.

Peki, Atatürk'ün vazifelendirdiği bu gençlik nasıl çoğalabilir? Her halde tahsil yapmak suretile. İşte bu tahsil kademeleri üzerinde bir nebze durmak yerinde olur.

Henüz her köyünde ilköğretim, her kazasında ortamektep, her vilâyetinde lise bulunmayan memleketimizde, orta öğretimi tamamlamak hayli güç olmakla beraber, talebe ve ebeveyn bu güçlüklerle göğüs germektedir. Nihayet bir gün geliyor lise bitiyor; bu sefer de Üniversiteye gitmek gerekiyor. Fakat nasıl gidilsin? Hayat pahalılığının muazzam bir yük teşkil ettiği bu zamanda, Ankara veya İstanbul'da okumak kolay bir iş değil! Mağdur durumda olanlar bir fakülteye girseler bile ya ric'at ederler, yahut senelerce sürünürler. Böylece, Yüksek Tahsil hemen hemen zenginlerin hakkı olmuş oluyor. Bu durumun önlenmesi hususunda Hükûmete düşen vazife yok mudur? Zannedersenem vardır. Ordu mensuplarının çocukları için İstanbul'da büyük yurt yaptırmış olan Hükûmet, bazı avantajlarla beraber, aynı işi fakirlere de niçin yapmasın?

Memleketin mühim dâvaları üzerinde kahramanca duran kıymetli derginizin bu mesele hakkındaki notunu ve bu yazının neşirini istirham ederim.

Yusuf CAN - Elâzığ

Öğretmenlik ve Öğretmenliğe Dair

Forum Yazı Kurulu'na

Güzel Türkiyemiz yükselmek için medeniyet merdivenlerinin basamaklarını binbir yokluk ve imkânsızlığa, yanlış programa rağmen tırmanmağa başlamış bulunmaktadır. Bunda hiç şüphe yok ki idealist Türk öğretmenlerinin payı çoktur.

Her türlü refah ve hayat seviyesinin artışı ve buna mümasil olarak ilim, fen, ticaret, sanayileşme v.s. gibi alanlarda batıl fikir seviyesine ulaşabilmemiz için gelişmesi elzem olan bir merhale, bir millî eğitim dâvası vardır. Her şey millî eğitime dayanmaktadır. Fakat buna rağmen bu mesele henüz memleketimizde lâıyk olduğu ihtimam ve alâkayı görememiş ve halledilmemiştir. Bunun neticeleri taktir etmek lâzımdır ki çok büyük ve önemlidir.

Hakikaten, öğretmenlere bugünkü hayat şartlarına göre az ücret verilmekte ve bu sahada okullarında belli münferit bazı bilgiler verilip salınmaktadır. Bence öğretmenlik daha doğrusu, Türkiyemizin yükselmesini batılı devletler seviyesine ulaşmasını temin edecek, Atamızın inkılâplarını ve Cumhuriyetimizin idamesini sağlayacak, idealist gençliğin yetiştiricilerinin, bu sahada geniş ve faydalı bir kültür verebilmeye yeterliğini, kendilerinde bulunduranlara mahsus olmalıdır. Bunlar memnun ve tatmin edilerek çalışma ve gayretleri teşvik edilmelidir.

Diğer bir cihet ise öğretmen namzetlerinin daima olgun, iyilik seven ve içtimaiyetçilerden seçilmesi zarureti vardır. Zira ruhen olgun olmayan, sinirli, kendinden ve menfaatlerinden başka bir şey düşünmeyen, bu memleketin irfan ve medeniyet yolundaki klavuzlarından biri olduğunu takdir edemiyen, biraz ağırda olsa maddî sıkıntılara bu büyük ve şerefli millet için katlanmayı göze alamayan bir öğretmenin, bu memlekete ne faydası olabilir ki? Tabii ki hiç diyeceksiniz. Bir öğretmenin, talebenin tipi hoşuna gitmiyor diye zayıf numara vererek onu asiyaneye hareketlere teşvik ve çalışma şevkini kırmasına, henüz kendisinden çok daha az olgun talebenin küçük bir hatâ ve kusuruna istinaden kin ve hasetle, kaprislerinin esiri olarak hareket etmesini, şahsen ben ve zannedirim ki her kes tasvip etmeyecektir.

Bir mühim mesele daha var ki: o da eşitler arasında ayrılık gözetilmesi. Mesele şu bakımdan: herhangi bir öğretmen okuldan aynı yıl, şube ve derece ile bitiren öğretmen arasında tayinleri sırasında

mahrumiyet arzeden ve daha ziyade küçük yerleri ibrenin torpilsizlerin cihetine kaydırmakta olduğu gözden kaçmamaktadır. Halbuki eğitim mürebbiliği veya başka bir deyimle eğitim harbinin harp meydanının öncüleri durumunda bulunan öğretmenlerin içinde, torpilsiz olup zavallı ve fakat nekadar geniş bir kültüre sahip, mesleğinin surlarına vakıf öğretmenler bulunmaktadır. Bunlar, maalesef adam kayırma ve daha başka sebeplerden dolayı çalışma, yükselme ve faydalı olabilme imkânlarından mahrum edilmiş bulunmaktadır.

Üzerinde nekadar işlense derinliğine nüfuz etme imkânı göremediğim, memleketimizde yol, köprü, baraj ve şeker fabrikalarından daha önce halledilmesi, inşaa ve onarımı yapılması gereken bir şey varsa, o da eğitim ve öğretim dâvasıdır. İlgilileri öğretmenliğin daha cazip bir hale getirilmesi, öğretmen namzetlerinin daha sıkı ve sistemli bir çalışma ve müfredat programından sorumlu tutulması, öğretmenlerin maddeten biraz da olsa tatmin edilmeleri, tayin, terfi ve nakillerde adam kayırmaktan ve cins ayırmaktan vaz geçilmesi; öğretmenlerin çalışma ve gayret ve başarılarını temin için faydalı, lüzumlu hattâ elzem olan kitap, mecmua ve gazetelerin yayınlanıp her öğretmene veya her okula birkaç adet aâ bir ücret mukabilinde mecburi abone kaydedilip, bu eserlerde, mecmua ve gazetelerde batı metotlarını, batı kültürünü, bilhassa eğitim ve öğretim psikolojisi, sosyoloji, içtimai meseleler üzerinde malumat veren ekserisi didaktik parçalarla onların ateşlerine yeni yakıt ilâve etmek faydadan âri olmayacak, bu sayede herşey yoluna girebilecektir zannınrayım. Sözlerime lerime büyük Atamız'ın şu sözleriyle nihayet veriyorum:

«Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak muallimlerdir. Muallimden, mürebbiden mahrum bir millet, henüz millet namını, almak istidadını kazanamamıştır. Ona alelâde bir kütle denir, millet denilmez.»

İ. Kaya SERÇE - Ankara

Yuhalama Özgürlüğü

Forum Yazı Kurulu'na

Forum dergisinin 1 Şubat tarihli 69. sayısında, D. Tiyatrosu'nda oynanan Carmen Operası ikinci temsilinde (26 Ocak Cumartesi gecesi) halkın (belki de Türkiye'de

ilk kez) sanatçıları «yuhalama» söz konusu edilerek «Saygısız Dinleyiciler» başlıklı ve B. Sevim imzalı bir yazı okuduk. Bu bilgi gerçeklikte kimin saygılı kimin saygısız olduğu sorununda yazmaya götürdü, kısaca:

Önce, Sayın yazar, «yuhalama» eylemini «uygarca» bulmadığını eklemiş sözlerinin arasına. İş böyle olunca uygar olanın kendisi olduğu, kendisinin uygar insan tanımına girdiği sonucu çıkıyor ister istemez (kendi yuhalamadığına, uslu uslu oturduğuna göre). Tepe tepe kullansın bu anlamdaki uygarlığı, gözümüz yok hiç. Bize öyle geliyor ki bay yazar «hiç toplumbilim "toplum psikolojisi dahil" bilmemesinden olacak), uygarlığı Flamingo'da peşmelba ısmarlamak ya da Piknik'de yemek sonraları dişleri için kürdan kullanmakla karıştırıyor anlaşılır. Öyle anlaşılıyor zaten.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, tutmuş bir de özür diliyor Opera'dan. Kimin için, kimin adına ve niçin diliyor anlamıyoruz. Biblo yürekler kırıldı diye mi? anlamıyoruz. Neden ölümsüz halktan yana çıkmıyor, balkondakilerden yana çıkmıyor da, kentsoylulardan yana oluyor bay yazar?. Neden? Ortada bir özür dileme sorunu varsa, Opera halktan özür dilemelidir, bir de bay yazar. Halk değil.

Şunu da belirtelim ayrıcana. Bay Apaydın tartışmasından bu yana görüyoruz ki, bay yazar şaşkınlıklar, cinnetler, buhranlar ve bunların doğal sonucu bir takım gelişmeler içre bu eylemlerine yazılarında devam ediyor.

Örneğin, bizim burada kısaca sözünü ettiğimiz yazısının hemen üstünde bay yazarın Carmen eleştirisi de yer almış. Bakın ne başlık seçmiş: «Bizet Öldü». Yani bay yazar dahi kabulleniyor Carmen'in öldürüldüğünü. Eleştirme şöyle bitiyor: «..... gidip de Devlet Tiyatrosu'nda Carmen'i görün demiye şimdilik dilim varmıyor».

O iki yazıyı da okumanızı sağlık veririz.

Bay yazar her daim yaptığı gibi, kendi düşüncelerini söylemekten çok yine «me-haz»lar mı gösterecek acaba? Merak ediyoruz. Yuhalama özgürlüğü, opera yuhalanamaz (hele bizim beylik opera) konusunda.

Ece AYHAN-İstanbul

Müzik Münekkidine

I

Forum Yazı Kuruluna

Ben bir subayım. Batı müziğinden fazla anlamam, fakat hoşlanırım. Bilhassa opera en sevdiğim sanat dallarından biridir. Onun için ailece abone olduk. Karmen'e gittiğimiz gece baş role tesadüfen bir Alman artist çıkmıştı. Temsil esnasında bu sanatçı rol icabı dansederken bazı seyircilerin el çırtığına, tempo tuttuğuna şahit olduk. Zaten mahdut olan bütçemden ayırdığım parayla gittiğim ve pekâlâ zevk aldığım, hoşça vakit geçirdiğim temsil bu bir kaç kişinin yüzünden salaş tiyatrolarına döndü. Yuhalamalı mı, yuhalamamalı mı diye münakaşa ederken gayri kanuni bir hareketin müdafaasını yapan muarızlarınıza tiyatroya sizler kadar müzikten anlamıyan onun için sizlerin beğenmediğiniz temsillerden pekâlâ zevk alan bizim gibi insanların da gittiğini hatırlatmanızı rica ederim. Yoksa bizim, operaları para verip bilet aldığımız hâlde huzur içinde, sükûnet içinde seyretme hürriyetimiz yok mu?

Bnb. İ. Dolanay-Ankara

II

Forum Yazı Kurulu'na

Kıymetli müzik münekkidiniz Bedii Sevim'in yuhacılar hakkında yazdığı yazıyı, Mimaroglu'nun ona verdiği cevabı okudum. Ben Carmen'in ikinci temsilinde balkondaydım. Gördüklerimi anlatırsam meselenin aydınlanmasına yardımım dokunur zannediyorum. Bütün temsil sükûnetle seyredildi. Eser bitip de Carmen ile Don José perde önüne çıkınca benim solumda toplu olarak oturan ve konuşmalarından arkadaş oldukları anlaşılır beş on delikanlı bir ağızdan «yuha» ve «yuha Carmen» diye bağırmaya başladı. Salon ve balkon, sanatçıları isteksizce, âdeta isteksizce alkışlamaya devam ediyordu. Başlangıçta alkış sesleri arasında bir uğultu gibi duyulan «yuha» nidaları bariz hale gelince balkondaki dinleyiciler bu gençlere döndü ve «susun», «ayıptır» diye seslendiler. Onun üzerine gürültü kesildi. Görüldüğü gibi hadise ehemmiyetsiz ve lokaldir. Birkaç gencin taşkınca hareketini bütün seyircilere maletmek doğru olmaz.

Hürmetlerimle...

Dr. M. K. Akoğlu - Ankara

1957 YILINDA **2.000.000.000** TÜRKİYE LİRA TUTARINDA İKRAMİYELER BANKASI

BEDİİ SEVİN'in NOTU

Bu konudaki etraflı yazım "Kültür ve Sanat" sayfalarımızdadır. Ancak ilk iki mektubu gönderen okuyucularına da söyleyecek sözüm var. Bn. Ece Ayhan benim ne demek istediğimi bile anlamamış. İki cümleyle özetleyim: **Carmen'in icrası kötüydü; buna rağmen yuhalamak doğru değildir.** Mektubumdaki pek tuhaf bir muhakeme tarzı da şu: Yuhaliyan üç beş kişi ölümsüz halk, alkışlayan yüzlerce insan ve sahnedekiler kentsoylu. Bir de yuhalama özgürlüğünden bahsediliyor; adam dövme, cinayet işleme özgürlüğü gibi... Sırası gelmişken toplum psikolojisine de temas edelim. Evet, yuhalama bu konuya girer; fakat hadise gecesi olaya bizzat şahit olan okuyucumuzun anlattığına bakılırsa me-

cele üç beş kişinin düzeninden ibarettir. Kaldı ki linç de bir toplum reaksiyonudur; onu da hoş mu göreceğiz? Beni asıl üzen, okurumun hakkımda kullandığı «şaşkın», «cınnet içinde», «buhanlı» gibi kibarca kelimelerdir. Herhalde Flamingo'da peşmelba ısmarlamak, Piknikte yemek sonları dişleri için kürden kullanmak uygarlık demek değilse, bu tarz kalem oynatmak hiç değildir.

Bazı okurlarımız ise alkışlamamayı, seyircinin tarafsız kalması, duygularını açığa vurmaması olarak kabul ediyor. Ben tamamiyle aksi kanaatteyim. Alkışlamanın zıddı alkışlamamaktır. Son olarak, diğer okurlarımız da bu konuya ilgi gösterdikleri ve mektup yazmak zahmetine katlandıkları için teşekkür ederim.

lunmasile beraber bu gibi derinlemesine araştırmaların b a ş k a bir şeklidir. Yazar'a göre şimdiye kadar fikirler tarihi konusuyla ilgili olarak şu dallarda araştırmalar yapılmıştır: felsefe tarihi, ilim tarihi, fıkla, araştırtaları, diller tarihinin bazı kısımları ve bilhassa semantik, dinî inançların ve bilhassa teolojik doktrinlerin tarihi, edebiyat tarihi, mukayeseli edebiyat tarihi, edebiyat dışındaki sanatların tarihi ve bunlarda zevk birimlerinin değişimi tarihi, iktisat tarihi ve iktisadî doktrinler tarihi, eğitim tarihi, siyasî ve sosyal tarih, sosyolojinin tarihi kısmı: yani "müedsir fikirler" in veya ideolojilerin tetkiki. Lovejoy'a göre son zamanlara kadar bu tetkikler birbirinden tamamen ayrı cereyan etmiştir, bunun pek tavli ki faydalı tarafları vardır, her kısımda ihtisaslaşmanın semeresi görülmüştür. Ancak hayatın ve tarihin akımı içinde fikrî hayat daima bir bütün olarak tezahür etmiştir.

Lovejoy, *Essays in the History of Ideas* New York, George Braziller, 1955.)

Muayyen filozofların teorileri eğitim meotlarına tesir etmiş, veya şu veya bu asırda ilim hakkında revaç bulan teoriler edebiyat çılar üzerinde iz bırakmıştır. Gene teolojik inançlar ilmin aldığı şekil üzerinde müessir olmuş veya tam aksi cereyan etmiştir. Hü-lâsa, hakikatte, fikir cereyanları akademik çalışmaların yarattığı bu sun'î bölmelere ayrılmış değildir. Bundan dolayıdır ki tarihte muhtelif fikrî cereyanlarını icr aetmiş oldukları tesirleri tam manasile anlamak istiyorsak hakikati olmuş olduğu gibi, bir kül olarak, ortaya çıkarmaya çalışmamız lazımdır. Lovejoy'un kullandığı ikinci metodolojik âlet de muayyen devirlerin entellektüel hayatında müessir olmuş olan fikir birimlerinin tesbiti ve bunların teşrihi'dir. Meselâ "tabiat" birimi hemen hemen her devirde entellektüel hayatta kullanılagelmış bu gibi birimlerden biridir. Bu birimlerin muhtelif devirlerde taşıdıkları manânın tesbiti bu devirlerin karakteristiklerini tesbit bakımından pek tabii ki birçok faydalar sağlamaktadır. Lovejoy'un bu idealleri, daha hayatta iken çıkmasına amil olduğu bir derynin kurulması (The Journal of the History of Ideas), onyedinci asrın fikir cereyanlarını tam mânasile aydınlatan bir kitap ve muhtelif mevzular üzerinde zekâsının 1 ş 1 ğ 1 n 1 saçan birçok makalelerin neşredilmesi neticelenmiştir. Yukarda bahis konusu olan kitap, bu makalelerin en mühimlerini ihtiva etmektedir. Lovejoy'un metodolojisinin tabiki ortaya birçok zamanlar beklenmedik ve oriyikol neticeleri çıkarıyor. Meselâ 'Rousseau' ismi geçtiği zaman aklımıza derhâl bu yazar'ın tabiat hal'ni övmesi ve medeniyetin insanlarda yarattığı kötü tesirlerle edebiyatı gelir. Lovejoy, kitabında Rousseau'nun Discours sur l'Inégalité'sindeki bazı ifadelerinden çıkarılan bu fikrin ne kadar yanlış

Kültür ve Sanat

Fikirler Tarihi Nedir?

Bir Kitap Hakkında

Şerif MARDİN

Yakın zamanlara kadar insanlığa tesir etmiş olan büyük fikir cereyanlarının tetkiki, pekçok kimselerin kendilerine reva gördükleri, ve bir ihtisas işi olmayan bir araştırma kolu idi. Daha doğrusu, herhangi bir ihtisas sahibi bu fikir cereyanlarını kendi ihtisas dalı bakımından tetkik etmeyi, bu cereyanların fikir muhtevasını ortaya çıkarmak için kifayetli görüyordu. Felsefeci meseleyi, felsefe noktai nazarından, iktisatçı problemi iktisat yönünden, siyasî ilimler veya hukuk mütehasısı konuyu bu bilim dalları zaviyesinden tetkik etmenin o mevzuu aydınlatmaya kâfi geleceğine inanıyorlardı. Meselâ Aristo'nun iktisat bilgisi hakkında, Aristo'nun siyasî fikirleri Aristo'nun felsefesi ve Aristo'nun tabiat bilgisi hakkında birer monoğrafının Aristo'nun veya hattâ devrinin fikirlerini incelemek için kâfi geleceğini ve hele bu mahdut görüş acılarını tevhid eden bir eser yapıldığı takdirde Aristo'nun şahsiyetinin azgok aydınlanmış olacağı noktasından hareket ediliyordu. Oysaki seneler geçtikçe bu metodolojinin fikir tarihi problemlerinin aydınlatması için kifayetsiz olduğu belirmiştir. Fikir tarihi ismi verilen bilim dalı işte evvelce nisbeten dar bir sahayı kaplayan araştırmalarla çözü-

meye çalışılan problemleri daha ince eleyerek cevaplandırmaya çalışmanın mahsülüdür. Fikir tarihi sahasının ilk mübeşşirlerinden olan Arthur O. Lovejoy'un seçme makalelerini ihtiva eden (1) ve gayet dar bir muhite hitap eden, bir kitabın, ilk basılışından sekiz sene sonra, tekrar basılması ihtiyacının duyulması, bu araştırma tipinin, umumî araştırma kıstaslarımız incelidikçe, ne kadar faydalı olmaya başladığını gösteren bir emaredir.

Lovejoy'un en mühim fikirlerinden biri doğrudan doğruya fikirler tarihinin sahasının genişletilmesi ilgilidir. Ona göre bugüne kadar edebiyat tarihinin ve felsefe tarihinin bir karışımından ibaret olan fikirler tarihine can katılması lazımdır. Bu da muayyen mevzularda yapılan etütlerin yeni zaviyelerden tetkikile ve bunun yanında bütün bu zaviyelerden yapılan araştırmaların tevkid edilmesile mümkündür. Geçenlerde bu dergide (Forum, Sayı 67) tek bir konunun, edebiyatın değişik zaviyelerden tetkik edilmesinin, kazandırdığı avantajlar üzerinde durmuştuk. Lovejoy'un metodu ise bir tarih akımı içinde tezahür eden fikirlerin tetkikine has bir metod olması ve evvelce üstünde durduğumuz metoddan farklı bu-

olduğunu gösteriyor, Rousseau'nun ifadeleri kendinden önce gelmiş fikir cereyanları bakımından tetkik edildiği zaman zannettiğimiz tam aksine bir fikri istikamet temsil ettikleri anlaşılıyor. Bu netice ise birçok araştırmalarda alışık olduğumuz üzere yalnız paradoks kıymeti şaşırtıcı değeri bakımından parlak görünen, kendini gösterme arzusunun yarattığı, bir netice değildir. Lovejoy'un bütün yaptığı iki şeyden ibarettir, birincisi, Rousseau'nun eseri dikkatli bir şekilde okumak ve yalnız umumî havasına kapılmayıp kelimeler ve rümler üzerinde durmak, ikincisi de **Discours**'u, yazıldığı anda mevcut olan bazı inaç ve fikirler canibinden bilhassa zamanın edebiyatında kendini gösteren "tabiat" mefhumunun kullanılışı bakımından tetkik etmek.

Gene "Onsekizinci asırda 'Tefakur' Mefhumi" üzerindeki kısa araştırmasında, umumi yetle zannedildiği gibi Onsekizinci Asrın "akılcılık" asrı olmadığı, bunun çok mubalağa edilmiş olduğu ve onsekizinci asrın akılcılığundan bahsedildiği zaman daima ihtiyatla hareket edilmesi lâzım geldiği bir matematikçiyi kışkırtacak bir zarafet ve sadelikle ispat ediyor. Bu buluşların romantizm hakkındaki üç makalesinde de kullanma fırsatını bulan yazar böylece 17 nci asrın ortasından Ondokuzuncu asrın başına kadar devam eden Batı fikir hayatı hakkında bize gerek bu mevzularda araştırmalar yapanlar ve gerek o devrin fikir hayatı ile ilgilenenlerin ihmal edemeyecekleri bir kaynak vermiş oluyor. Fakat yazarın alâkası yalnız bu devirlere münhasır değildir. «Tertullien» de bir Norm olarak «Tabiat» isimli makalesi ve eserin sonunda bulunan eserlerinin bibliyografyasındaki inceleme konuları bunu bize açık bir şekilde göstermektedir.

Her daldaki klâsiklerimizin daha hattâ güvenilebilir baskıları mevcut değilken kendi memleketimizde fikir hayatımızın geçirdiği gelişmeleri aynı vuzuhla ortaya çıkarmamız daha bir hayli uzun sürecektir. Bu bakımdan Lovejoy'un metodunun memleketimiz fikir hayatı bakımından tatbiki mümkün değildir, fakat ilerde cereyan edecek araştırmalara rehber ve bu sahadaki ilmi araştırmaların haiz olmaları lâzım gelen sarahat, vuzuh, ve derinliğin örneği olarak eseri bizim içinde büyük bir kıymeti haizdir.

EDEBİYAT

Bir - Seçmeler - Kitabı

Turgut UYAR

Divan şiirimizi sık sık hatırlamak yerinde olur, faydalı olur sanıyoruz. Bu şiirden artık alacağımız ders kalmamıştır diyenler bulunabilir. Haksız da olmazlar. Ama, artık bizim için

kaybolmuş bir büyük medeniyetin, bir zamanlar varabildiği değerlerin inceliğini, sağlamlığını görmek şaşırtıyor kişiyi. Öyle sağlam değerler ki, üç-dört yüz yıl, tükenmeden, eskimeden bir edebiyatı beslemiş, soylu birçok ozanı büyütmüş. Sonunda o da, artık eskimeye yüz tutan, bağılı bulunduğu medeniyetle birlikte eskimeye, yozlaşmaya yüz tutmuş.

Değerli yazarlarımızdan Abdülhak Şinasi Hisar - Aşk imiş her ne var âlemde - adıyla bir "seçmeler" yayınladı. Hiçbir yöntem, hiçbir ilkeye tutulmadan, divan şiirimizden rastgele beyitler mısralar almış. Kitapta bütün kaygı, bu beyitleri, bu mısraları anlamlarına göre bir takım bölümlere ayırmak olmuş. İyi bir kitap sayılmaz. Sanki A. Şinasi Hisar, gençliğinden bu yana, yahut çocukluğundan, kendi şiir defterine yazdıklarını toplamış kitaba almış. Kişi A. Şinasi Hisar adından ister istemez daha dolgun, daha enine boyuna şeyler bekliyor. Üstelik, kötü, tam anlamile şairane bir de önsöz var.

A. Şinasi Hisar'ın seçmedeki ölçüsü de çok kere anlaşılıyor. Anlamı ancak bütünü ile güzel, yerinde ve sağlam olan bazı beyitler, bölünmüş, yalnız birer mısraları alınmış. Böylece bozguna uğratan beyitlerin en bahtsız - Ne bakarsın Halilî ağladığım - Yar ile macera mı eksik olur - beytidir. Ahmet Haşim'den alınan bütün beyitler mısralar ise böyle. Yukarda ki bir iki mısraa, hattâ bazan şiirin bütününe sıkı sıkıya bağlı olan bu parçalar, anlamdan ve güzellikten yoksun, garip kalmışlar. Bu arada pek kötü örneklerle, Abdülhak Hamit, Recai Zade Ekrem'in de niçin kitaba alındığı anlaşılıyor.

Ben divan şiirimizin, tanıtılmasının, sevdirmesinin faydasına inanmıyorum. Bu da ancak böyle seçmelerle mümkün olabilir. Ama bu seçmelerin, biraz daha titiz, biraz daha anlayışla hazırlanması gerek. Bu kitap bir başlangıç olarak iyi karşılanabilir. Daha etraflı, daha derli toplu hattâ açıklamalı seçmelerin ilgi ile karşılanacağını umarım.

Yapı ve Kredi Bankasının bir kültür hizmeti olarak yayımlandığı anlaşılabilir bu kitap beş lira fiatla satılmaktadır.

ÇAMLICADAKİ ENİSTEMİZ

Abdülhak Şinasi Hisar'a yazdıkları için, yazdıkları yüzünden kızan yazarlarımız oldu. Kim olursa olsun bir yazar, ancak kendi yaşamasındaki gerçekleri, kendi yaşamasındaki değerleri yazabilir. Yazarları bunun aksine zorlamamın bugünkü sonuçları

meydanda. Bu bakımdan Abdülhak Şinasi Hisar'ı kınyayanlar da haksızdırlar.

A. Şinasi Hisar, artık uzakta kalmış, bir daha varılmıyacak bir dünyadan haber veriyor bize. Öyle bir dünya ki, kişileri, - Boğaz'da mehtap seyrine - özel bir vakit, evlerinde, konukları için, hattâ keyifleri için birkaç oda ayırabilen kişiler. Bugün, A. Şinasi Hisar'ın yazdıklarını, küçümsemeden, hattâ hattâ kin duymadan okuyabilmeliyiz. Çağın bir takım alışkanlıklarının getirdiği bunalma, ihtiyaçların karşılanmasının gerektirdiği aralıksız çalışma, yaşamamıza durup dururken girmiş ama vazgeçemeyeceğimiz bir takım şeyler, bizde artık - Boğaz'da mehtap seyrine - çıkacak güç, istek, heyecan komamış. Suç A. Şinasi Hisar'da değil yoksa.

A. Şinasi Hisar'ın anlattığı, daha doğrusu naklettiği değerler, beş - altı yüzyıllık bir medeniyetin, bir düşünce, duygu evriminin sonucunda varılan değerlerdir. Onu küçümsersek, kınyarsak haklı olmayız.

Aşağı yukarı, Fahim Bey ve Biz dışındaki bütün yazdıkları onun, artık özlemine çektiği bu dünyayı anlatmasına birer bahanedir. Belki A. Şinasi Hisar'ın suçu yalnız bu kadarcıktır. O Dünyanın özlemine çekmek. Bu kadar. Çamlıcadaki Enişte'si bahanedir. Kitap ne romandır, ne de hikâye. Öyle bir kitaptır. A. Şinasi Hisar'ın dili bile, şimdi acı acı özlemine çektiği o dünyaya bağlıdır. Öyle karışık öyle düzende, öyle kötü.

Bazı cümlelerinden anlam çıkarmak mümkün değil. Karmaşık. Rahatına düşkün kişilerin düşkün olduğu rahatlığı bulmuş kişilerin, lâf kalabalığı, kaygısızlığı içinde.

Konuşmalarında, onun, bir yabancı yazara özendiğini söyleyenler var. Öyle gereksiz ki, o yazarın adını bile anmıyorum. Onun o yazara özenmiş olması, değerini eksiltmiyor.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın değeri, ama yazar olarak değil de belki nakledici olarak değeri, edebiyatımızda, değer de değer ölçüleri iyice belirledikten, birbirine düşmeyecek kadar büyük yazarlar yetiştikten sonra daha iyi anlaşılacak. Belki nakledici olarak dedim. Çünkü yazdıklarına kendinden kattığı şeyler sahiden öyle önemli şeyler değil. Bununla beraber,

- Dünya'da yaşayan anlatıcının o dünyadan ayrı düşünülmesi de mümkün değil. Çok yerde onun gibi duymak gerekiyor. A. Şinasi Hisar'ı, bütün ile okumak gerek. Dili eski, bakımsız, bu yüzden de kötü. Ama yaşadığı dünyadan bize getirdikleri kötü değil. Bütün yazdıklarını övmek isterim.

Birinci Ali

N. Menemencioğlu

Orhan Hançerlioğlu'nun Ekim 1955'de yayınlanan ve bir armağan kazanan «Ali» romanı hakkında elbet bir çok eleştirme yapıldı. Arkasından romancının «bambaşka tarzda» yazılmış bir romanını daha okuduk. Bu gün «Ali» artık aktüaliteden çıktı. Fakat Orhan Hançerlioğlu bugün de yarın da aktüel bir romancımızdır. Hiç şüphesiz daha birçok romanlar yazacaktır, hattâ bazı projelerinin gelişmekte olduğunu mecmualardan biliyoruz. «Ali» yi tekrar ele alarak romancının kullandığı metodu araştırmak gelecek eserleri ile ilgili olabilir.

Hançerlioğlu romanda «yeniliği» sever. Bir de kısa hikâyeleri birbirine birleştirmeyi seviyor. «Ali» bu iki sevgiyi bir araya getiren ilk eseri değil. Meselâ «Büyük Balıklar»da romancı büyük şehir hayatını anlatmak için biri birinden tamamen ayrı kimselerin hayatlarından kısa sahneleri zincirleme birleştirmişti. «Ali»de tek bir insanı sekiz değişik dekor içinde tasavvur ediyor: Bilgisizdi. Ahmak, iki yüzlüydü. En küçük bir baskının karşısında korkudan titrediğini görmüştüm. Cimri, kıskanç, bencil doğmuştu. Oysa bütün bunlara karşı iyi kalpli, insan sever bir görünüşü vardı. Önce onunla bu yüzden ilgiledim. Sonra, şöyle düşündüm: Ali, bu yapısı, bu aklı, bu yaradılışıyla bir bakkal, bir öğrenci, bir memur, ya da bir sanatçı olamaz mıydı, hele bir mirasyedi, bir tüccar, bir bakan?»

Güzel - fakat bu soruların yanında aklımıza başka sorular da geliyor. İnsan doğuştan Alinin olduğu gibi maî gözlü, yanağı benli, sırtı tümsekli olabilir, ama doğuştan cimri, kıskanç, bencil, iki yüzlü (ve aynı zamanda iyi kalpli ve insan sever) olabilir mi? Bunu ispat erebilmek yalnız romanda değil, hayatta da bir yenilik teşkil eder. Ne batının sanat gelişmesi, ne de ilim gelişmesi, böyle bir tezi tasdik etmez. On dokuzuncu yüzyılın en büyük eleştirmecilerinden Hippolyte Taine, İngiliz Edebiyatı Tarihinin ön sözünde bu tezin tam aksini kat'iyetle zikreder: «Gerçekler ister maddî, ister manevî olsun, ehemmiyeti yok. Daima sebepleri vardır. Hazmın, adale have ketlerinin, hayvan hararetinin sebepleri olduğu gibi, hırsın, cesaretin, dürüstlüğün de sebepleri vardır. Fazilet ve kötülük, kezzap ve şeker gibi mahsullerdir.» Bu görüş, az çok derece farkları ile, William James'den Freud, Jung ve Adler'e kadar çeşitli ruhiyatçıları, Stendhal'dan Hemingway'ye kadar çeşitli romancıları gevresinin içine alır. Sebepleri herkes kendi meyline göre izah

edebilir. Kimi Alinin hayatının ekonomik şartlarında arar, kimi Alinin ırzı iştahalarında. Anlatmak için kimi Alinin hayatındaki günlük olayları bütün çıplaklıkları ile gösterir, kimi Alinin gece gördüğü rüyaları didikler ve ya Alinin aklından geçenleri bir «şuur nehri» gibi aktır.

Şurası sarıh, Ali doğuştan korkak, cimri, kıskanç olamaz. Esasen Ali statik bir kimse de olamaz. Yaşadıkça değişmeye mahkûm. Ya daha iyi kalpli, ya daha cimri ve kıskanç veya belki yeni hayat şartları ile karşılaşınca, beklemediğimiz değişik bir şahsiyet olabilir.

Ali statik olamaz dedik - bir cins romanda statik tipler mevcut: dedektif hikâyeleri. Bir yazar Cin böz Recai, Arsène Lupin, Sherlotk Holmes tiplerini bir defa yaratır, onları hiç değiştirmeden istediği kadar kullanır. Hiç kimse bunu yadırgamaz, Çünkü dedektif hikâyelerinde aradığımız hayata benzerlik değil. Okuyucular bir problemle karşıyorlar, bu problemi çözebilmek için tabii ki kısımların sabit olması şart. Fakat bir Nataşa, bir Madam Bovari, bir Kuyucaklı Yusuf ve ya İnce Memet'tn hikâyesini okuduğumuz zaman aradığımız (ve bulduğumuz) bambaşka bir şeydir: bir olgunlaşma, bir çökme, bir çarpışma, velhasıl iyiliğe veya kötülüğe doğru bir ilerleyiş, bir hareket. Hareketsiz romanlar yok mu? Yok, sanırım. Konu ister bir cemiyetin tablosu, ister bir insanın yirmi dört saat zarfında düşündükleri olsun, yine de bir hareket vardır, ve romanın başındaki şahıslar sonundaki şahıslar biridir.

Şimdi bir romancı bize diyor ki, benim yarattığım şahıs başda da, sonda da, bir olacak, hem sekiz değişik muhitte yaşadığı halde. Olur ya, her muhitte, her cemiyette, her tipten insan gelişebilir. Bir bakkal ile bir bakan, bir sanatçı ile bir öğrenci, aynı meziyet veya kusurlara sahip olabilirler. Yeter ki her defasında Alinin hangi olaylar, hangi insanlarla temaslar, hangi buhranlar, hangi tecrübeler neticesi olarak, cimri, korkak, iki yüzlü vs. olduğu bize ayrı ayrı izah edilsin.

Bütün bunları, bu aynı neticeyi veren değişik şartları, anlatmak için Hançerlioğlu her Aliye kaç sayife ayırmış? Ali Tavuğa 11, Ali Bakkala 10, Ali Öğrenciye 9, Ali Emekliye 31/2, Ali sanatçıya 18 (en uzun fasıl) Ali Mirasyediye 11 1/2, Ali Demir ve Çelik T.A.O.'ya 15 1/2, Ali Sosyal Saadet Bakanına 11 1/2. Bu sayfalarda Alilerin hayatlarından ufak bir olay, bir iki saat, yıldıırım sürati ile gözümüzün önünden geçiyor. En mahir yazar bu kadar az mesafede bundan fazlasını yapamazdı. On, onbeş sayfada bir insanın karakterinin nasıl ve

ninçin gördüğümüz gibi olduğunu anlatmak, bir avuç çelik ve çimento ile bir asma köprü yapmağa benzer - elimizdeki malîme en iyi cinsden de olsa, yapılacak işe yetmez. Her Aliye bu sayfaların toplamı verilse iri, her Alinin yapısı ile yaşadığı hayatı arasındaki bağları çözmek belki mümkün olurdu. O zaman, bir hikayeden ötekine geçerken, «Dur bakalım, şimdi de hangi şartlardan dolayı Ali cimri ve kıskanç olacak?» diye meraklanırdık. Fakat şimdiki halde Alilerin Ali olması için ortada sebep yok, hatta bazısında Aliliğin delilleri bile yok diyeceğim. Meselâ Ali Emekli hakkında bildiklerimiz sadece bunlardır: bir kaza geçirdiği, bakkala borcu olduğu, karısına söylendiği fakat onu yine de sevdiği, kazadan sonra evde entari ile dolaştığı, otobüste bir bileti ile yolcu arasındaki münakaşayı hatırladığı. Bütün bunlar her hangi bir emeklinin bir gününü doldurabilir. Bu Ali ile hemen arkasından gelen Ali Sanatçı arasında bir benzerlik göremiyoruz. Doğrusunu söylemek lazımsa, bütün Alilerin arasındaki benzerlik okuyucuya bir az zoraki geliyor. Ali Sanatçı: «Ne olurdu, bir mirasyedi olsaydım,» der, Ali Bakan: «Hakan olacağıma, bir bakkal olsaydım,» diye düşünür, bu kısa cümleler derin bir tahlilin yerini alamaz. Neticede bir Aliden öbür Aliye sekiz Bilit:kreg'den zihnimiz karma karışık olarak ricat ediyoruz.

Hançerlioğlunun romanında gördüğümüz bu yetersizlik edebiyatımızın belki de en esaslı kusurlarındandır. Çoğu defa bize tam bir sanat eseri olarak gösterilenler daha ziyade eser projeleridir. Bu romanda olduğu gibi şiirde de göze batar. Bir sanat eseri sadece hoş bir buluşdan ibaret değildir, beş satırlık bir şiir bile olsa uzun uzun seçmenin, çalışmanın, disiplinin, inkişafın neticesidir - aksi takdirde bizi tatmin etmez.

MÜZİK

Bülent Arel'e Övgü

Bedî Sevin

Bülent Arel dostumdur. Ama onu dostum olduğu için övmiyecğim. Okuyucularına en büyük Türk bestecisini tanıtmak istiyorum. Şu satırlarım, başta Bülent Arel olmak üzere pek çok kimseyi kızdıracaktır; ama açıkcası, ben bugünün insanları için yazmıyorum. İlerde onun büyüklüğünden bahsedildiği vakit belki bu yazı vesilesiyle benim de adım geçer diye egoistçe bir maksadım var.

Sanatseverler Bülent Arel'in birkaç cephesini tanıır: piyanisttir, orkestra şefidir, bestecidir, resim yapar, mobil yapar. Ama iyi bir piyanist değildir, kötü bir or-

kestra şefidir, resimleri ve mobilleri önem-
sizdir. Sadece tek bir cephesi karşımızda
dağ gibi duruyor.

Arel'in Ankara Müzik Festivalinde tam
dört büyük eserini dinledik; bunların üç
tanesi maalesef son derece kötü icra edildi.
Dinleyiciler sadece piyano varyasyonları
hakkında gerçek bir yargıya varabilmiştir.
Ben diğer eserlerin kimini daha evvelden
tanıyorum, kimini telden defalarca dinle-
dim, kimini bizzat çaldım. Bülent Arel, her-
şeyden evvel son derece sağlam işleyen bir
kafaya sahip. Kompozisyonlarının ilk iki
vasfı zekice ve ustaca olması. Her partinin
bir mânâsı, bir fonksiyonu var. Daha mü-
himi, her sesin yaşadığını, nefes aldığını
hissediyorsunuz. Kafa ile kalbi onun ka-
dar ustada birleştiren besteciler dünyanın
her yerinde sayılıdır. Sanatın işçiliğini he-
pimiz öğrenebiliriz; ama mesele müziğe
nefes verebilmekte, heyecan verebilmekte.
Arel'in eserlerinde nabız atmaktadır, kan
dolaşmaktadır.

Yugoslav Carmen

16 Şubat Cumartesi gecesi tekrar ope-
raya gittim. Carmen rolüne Yugoslavya
mezzo-soprano Milica Miladinoviç, Escam-
millo rolüne Nevzat Karatekin, Morales
rolüne Altan Günbay çıkmıştı. Milica Mi-
ladinoviç bilhassa canlı ve tesirli oyunuyla
dikkatimizi çekti. Tizleri çok iyi; fakat aşı-
ğı tonlarda sesi gücüllüğünü, kudretini kay-
bediyor, geriden ve derinlerden boğuk ge-
liyor. Milica Miladinoviç ayrıca haddinden
fazla rubato söylüyor, müziğe bestecinin
istediği şekli değil de kendi istediği şekli
veriyor ve rümler yapılarına hiç dikkat et-
miyor; fakat bütün yükün kendisinde ol-
duğu ilk perdede son derece doyurucu bir
icra çıkardı. Birinci perdenin operamızda
hiçbir zaman bu kadar başarılı, bu kadar
canlı oynadığını hatırlamıyorum; fakat
Dancairo, Remendado gibi ikinci plândaki
şahıslar diğer perdelerde önem kazanınca
icranın seviyesi birdenbire düştü ve zaval-
lı Carmen'i de uçuruma sürükledi. Kötü
arkadaşlarla dostluk etmenin sonu budur.

Escamillo rolüne çıkan Nevzat Karate-
kin o akşam hastaymış. Vakıa biz onun
hasta olmadığı zamanları da biliriz ama
bir kadar meşrû bir mazereti varken sahneye
çıkamalıydı. Hayalimizdeki Escamillo'nun
kudretli, güzel sesli Escamillo'nun
bir balon gibi söndüğünü görmektense o
partiye suflörtün kıraat etmesine bile ra-
zıydık. Geçmiş olsun; ona da, bize de.

Gecenin sürprizi Altan Günbay oldu.
Cavalleria'dan bu yana çok açılmış. Partisi-
ni son derece rahat ve güzel teganî etti.
Galiba işe yarar bir baritona daha kavuş-
tuk.

Bu konuyu burada kapatırken rejisör
Ruprecht Huth'a da bir iki kelime söylemek

isteriz. Ortaya iyi bir Carmen çıkarabilmek
için biraz hayal kudreti, bir parça zevk,
azıcık bilgi ve bir mezzo-soprano, bir tenor,
bir bariton şarttır. İlk üçü rejisörde yok,
son üçü bizde. Esasen bu şartlar altında
daha iyi bir Carmen ummak safaillik olurdu.
Üçünü ve bilhassa ikinci perdede oka-
dar karanlığa gömülmenin sebebini de bir
türlü anlayamadık. Eter sayın rejisör Lil-
las Pastia'nın meyhanesinde lambaları
yakmıyacaksa, dağların arkasına bir ay
oturtmayacaksa okadar kostüme, aksesuara
ve hele her akşam kaçakçıların yükünü ta-
şısın diye kiralanan eşeğe hiç lüzum yok-
tur. Son olarak Herr Ruprecht Huth'un
kulağına bir şey fısıldayım: yıllarca evvel
Carmen'in Ankara'daki temsilinde baş role
Türkân Başoğuz'la beraber bir mezzo-sop-
rano daha çıkmıştı ve zannedersen Bn.
Milica Miladinoviç'den de pek aşağı kalma-
yordu. Hiç olmazsa onun kadar detone ol-
maz, ona yakın oynar ve birinci perdedeki
oyununu aynı seviyede, ölüncüye kadar de-
vam ettirir. İsmi öğrenip kapısını çal-
sanız herhalde sizi geri çevirmez.

Sevgili okuyucularım, eğer hoşça va-
kit geçirmek, güzel sesler dinlemek, iyi bir
oyun görmek istiyorsanız sakın Carmen'e
gitmeyin.

Yuhacılar

Geçen ay bu sütunlarda operadaki yu-
halama olayı hakkında yazmış olduğum
yazı epeyce tepki uyandırdı. İki musiki
eleştircisini yuhacıların safında gördük.
Hattâ içlerinden biri bana Muhsin Amca'
nın elini bile öptürmek nezaketini göster-
di. Kendilerine basın kanununa dayanarak
Ulus Gazetesin'de cevap verdim. Bugün
bu konu üzerinde bir parça daha duracağız.

1). Meselenin herşeyden önce bir hu-
kukî tarafı vardır. Operaya parayla gire-
riz; fakat bu paraya mukabil opera idaresi
karşımıza mutlaka beğeneceğimiz bir eser
ve mutlaka beğeneceğimiz bir icra çıkar-
mak mecburiyetini yüklenmiş olmaz. De-
mek ki bu noktadan bir hak iddia edeme-
yiz. Salonda yedyüz dinleyici varsa ve
bunlardan sadece bir kişi duyduklarından
ve gördüklerinden memnunsu görüldü ede-
rek, «yuha» diye bağırarak onu taciz etme
hakkına sahip değiliz demektir. Kasaya ö-
denen para mutlaka beğenmemizi değil,
eseri başından sonuna kadar rahatça sey-
retmemizi sağlar. Esasen «sükûneti ihlâl»
kanunen yasaktır. İki eleştirci de herşey-
den evvel dinleyicileri kanuna karşı gel-
miye teşvik eder görünüyor.

2.) Yuhalama olayına musiki tarihin-
de çok sık rastlarız. Birçok büyük eser,
ilk çalışmalarında yuhalanmıştır. Dinleyici-
ler ilk hükümlerinde çoğu zaman yanılır.
Ayrıca yuhalamanın sanatkar entrikaların-

da da önemli bir silâh olarak kullanıldığı-
nı biliyoruz. Tarih boyunca sopranoyu,
sopranolar, besteciyi besteciler yuhalatmış-
tır. Dikkat edilirse bu silâhın daima yanlış
ve haksız kullanıldığı görülür. Musiki ta-
rihi «yuha»nın acısını çok çekmiş, fayda-
sına bir defa bile şahit olmamıştır. İki eleş-
tirici de tarihten habersiz görünüyor ve
pervasızca, azılı bir katilin eline tabanca
teslim ediyor.

3.) Gelelim memleketimizin durumu-
na. Bizde operanın geleneği yoktur. Sa-
natçılarımızı iki elin on parmağıyla sayabi-
liriz. Tek bir örnek üzerinde duralım:
operamızda ihtiyacı karşılayacak kadar te-
nor yoktur. Bazen, Konservatuarı bitiren
güzel sesli gençler geliyor; mal bulmuş
mağrubi gibi üstüne saldırıyoruz, her tem-
sile çıkarıyoruz, bir iki yıl sonra da posa-
sını bir kenara atıyoruz. Acaba tenor yok
diye operayı kapatsak mı? Yoksa yuhalar-
sak bir iki soprano korkudan tenor oluve-
rir mi? Bugün Türk operasına hizmet eden
sanatçılar, yarıncı gerçek Türk operasının
geleneğini kuracak olanlardır. Onları yu-
halamak suretiyle kırarsak herhalde sana-
ta hizmet etmiş sayılmayız.

4.) Her iki eleştirciye de komitacılıkla
Muhsin Amca'nın belini bükemeyeceklerini
söylemek isterim. Çok daha akıllıca müca-
dele yolları vardır. Biz yazılarımızda samî-
mi ve iyi niyetli olduğumuzu ispat edersek
elbette bir gün Muhsin Amca da kulakların
daki pamuğu çıkaracaktır. Herşeyden ev-
vel sanat bilgisini ve anlayışını inhisarımız-
da tutar görünmekten kaçınmalıyız. Ulus
Gazetesin'de, maksadımı anlattım ve iki e-
leştirciden de bu konuda yardım rica ettim.
Elele verelim ve yuhacıların sırtını okşıya-
cak yerde yazılarımızda dinleyicileri beğen-
medikleri temsilleri alkışlamamaya davet e-
delim. Alev çıktığı yerden bastırılmalıdır.

Batıllaşmak, batının yüzlerce defa de-
nenmiş ve zararı sabit olmuş kötü alışkan-
lıklarını benimsemek değildir.

RESİM

Kayıhan

G. A.

Türk - Amerikan derneğinde sergi açan
Jerfi Kayıhan'da mesleğini bilen bir ressam
hali görüyoruz. Kalemî yahut fırçayı kul-
lanması, bir «yetmiş»lik belli ediyor; elde
edilmiş, varılmış bir eşğin ötesinde çalışan
bir sanatçı bu... Gördüğüne tutulan, kapılıp
kendini koyveren bir ressam da değil. Pa-
rişte geçirdiği günlerden kalma resimlerle
Türkiyeye döndükten sonra yaptığı resimler
arasında, birtakım temel değerler bakımın-
dan bir ayırım görülemiyor. Pariste kapılıp
tek heyecan ona Miro'nun resimlerine
benzeyen bir resim yaptırmış ama o bile
bir Miro «kopyası» değil, «paraphrase»'i.

Bu çağların iki resmi, «Pencere» ile

"Park", tutumlulukları, konunun olanakları ölçüsünde yalnız olana indirgenmişlikleri, dingin duygulukları ile ressamın değerli bellediği özellikleri açığa çıkarıyor.

Gene bu zamanlarda yapılan "dessin"-ler, bakır yahut çinkoya uygun düşecek bir yumuşaklığı sezdiriyor çoğu zaman.

Son eserleri arasında, bir nonfiguratif "Kompozisyon" ile Ankara thema'sını işle-

yen üç resim, ressamın bellibaşlı özelliklerini belirtiyor. Sıkı bir yapı içerisinde Anadolu motifleri de hatırlanarak, meydana getirilen bu resimlere - hele iki Ankara resmi için - düzenli bir kalabalık, terimini uygun görebiliriz. Küçük Ankara daha canlı, daha çekici bir resim ama büyüğünün yapı sağlamlığını, belirtmek gerekir. Renkler arasında aranmış olan uyum gerçekten

başarılı. Resimlerin hiçbir yeri aksaklık duygusu vermiyor insana. "Ankara evleri" öteki "Ankara"lardaki gibi eski Ankara ile yeni Ankarayı bir arada vermeğe çalışıyor; eski evlerin motifleriyle yeni evlerin düz çizgileri, Ankaranın başka başka renklere boyanmış evleri, ressamda yepyeni renkler kullanmak işgini uyandırmış, onu başarılı bir istife götürmüştür.

Ancak bu sergide insanı boşlukta bırakan bir şey var. Ne olduğu anlaşılmayan ama sezilen, doldurulmuş olması istenen bir gelen bir "heyecansızlık"... Jerfi Kayihan'ın boşluk. Belki de tutumluluk fazlalığından bundan sonra açacağı sergide bu boşluğun kapatılacağını, tutumluluktan ayrılmadan resimlere biraz "heyecan"ın katılacağını ummak isteriz.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN
Sekreter:
Orhan BALI
İdarehane: Büyük Han, No: 55
Yenişehir — Ankara
Tel: 27531
Haberleşme Adresi:
Posta Kutusu 131 — Ankara
Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Yeni Matbaa Denizciler Cad.
Ankara

daima emrinize amadedir

Motorlu vesait kullananlar BP servis istasyonlarında geniş imkânlarla malik ve cihanşümül şöhreti olan bir şirketin dünyaca tanınmış mamullerinden ve servisinden faydalanabilirler.

Arabanızdan daha iyi randıman almak için

BP Energol
"Visco-Static"

—her mevsime uygun motor yağı, aşınmayı %80'e kadar azaltır

BP Energol

—5 defa rafine edilmiş motor yağı

BP Benzini

—daha tatlı, daha yüksek randıman sağlar

Yeşil Sarı

BP şildi British Petroleum Company Limited'in cihanşümül teşkilâtının timsalidir